Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 169 (11066) | 1979 чылдың июль 22, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 боп

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАЗЫМНАРЫ

1979 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген. Чурттуң экономиказының болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин үндүрген. Чурттуң экономиказының болгаш чоннуң чаагай чоруунуң улам ыңай өзүлдези чедип алдынганын ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадыында айыткан.

Агаар-бойдустуң нарын байдалдарының уржуундан бо чылдың бирги кварталында планның чамдык чедир күүсеттинмээн түүлдерин ажылчы чоннарының коллективтери, социалистиг чарышты калбарткаш, немелде курлавырларны тып турган, ийиги кварталда дыка хөй көргүзүглер азыыбиле күүсеткеш, бүдүрүлгениң темпилерин бедидерин хандырган.

Үлетпүрде продукция сайгарарының чартык чыл планы күүсеттинген. Эрткен чылдың ол-ла үезин-биле деңнээрге, бүдүрүлгениң хемчээли 3,5 хуу, оон иштинде ийиги кварталда 4 хуу улгаткан.

Күш-ажылдың бүдүргүчүлүү чартык чыл дургузунда ниитизи-биле 2,5 хуу, ийиги кварталда 3 хуу өскен. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдезиниң дөрттүн үжү хирезин бирги чартык чылда күш-ажылдың бүдүргүчүлүү бедээнинің ачызында алган. Орулга улгаткан.

Продукцияның эң чугула хевирлерин бүдүрениң тодарадып турар сан-түңнери ССРЭ-ниң ТСЭ-зиниң дыңнадымында киирген. Бирги чартык чылда 621 миллиард киловатт-шак электроэнергияны; 287 миллион тонна нефтини (газ конденсады-биле кады); 201 миллиард кубометр газты; 366 миллион тонна хөмүр-дашты; 8,9 миллион тонна кан хоолайларны; үүштер камгалаарының (чижеглээн единица-биле) 245 муң тонна химиктиг бүдүмелдерин; 30,0 миллион кезек автодутуйларны; металл чондурар 115 муң кезек станоктарны, оон иштинде санныг программа-биле башкартынар 3,8 муң кезек станоктарны; 2,4 миллиард рубльдің приборларын, автоматчыдылганың чепсек-хереклелдерин болгаш оон артык кезектерин; 1,8 миллиард рубльдің саналга техниказының чепсек-хереклелдерин болгаш оон артык кезектерин; 372 миллион рубльдің химиктиг дериг-хереклелин болгаш оон артык кезектерин; чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге 645 миллион рубльдің технология дериг-хереклелин болгаш оон артык кезектерин; 1082 муң кезек автомобильдерни, оон иштинде 388 муң кезек чүк автомобильдерин, 654 муң кезек чиик автомобильдерни; 276 муң кезек тракторларны; 1,3 миллиард рубльдің көдээ ажыл-агый машиналарын; мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүрериниң херек 1,9 миллиард рубльдің машиналарын; тараа ажаар 57,5 муң кезек комбайннарны; хөвең ажаар 4,7 муң кезек машиналарны; 21,1 муң кезек экскаваторларны бүдүрген.

Бүгү хевириниң 5379 миллион дөрбелчин метр постерин, оон иштинде: хөвең-саазыдан 3507 миллион, дүктен 397 миллион, хендирден 405 миллион, торгудан 863 миллион дөрбелчин метр постерин; 11,0 миллиард рубльдің даараглыг кылыгларын; 379 миллион эжеш хөм идиктерин; 4,4 миллион тонна эзтти (үлетпүр кылганы); 1,5 миллион тонна колбаса кылыгларын; 2 миллион тонна кондитер кылыгларын; 4,7 миллиард чижеглеп алган даазаларлыг консерваларны; 32 миллион кезек шактарны; 537 миллион кезек дой-шаажан болгаш малгаш саваны; 435 миллион рубльдің сорттуг (шилден болгаш хрустальдан кылган) савазын; 3,6 миллион кезек телевизорларны, оон иштинде өңнүг көргүзүглүг 9 миллион кезек телевизорларны; 545 муң кезек мотоциклдерни болгаш мотороллерлерни кылып үндүрген.

Өңнүг болгаш ховар металлдарны, нефтехимияның, нефть ажылдан кылырының продуктуларын бүдүрери дыка көвүдээн.

Газ тыварының, дыка хөй машиналарны болгаш дериг-хереклелдерни, приборларны, автоматчыдылганың болгаш саналга техниказының чепсек-хереклелдерни, даараглыг кылыгларны, чамдык аъш-чем продуктуларын, культура-амыдырал болгаш ажылагый барааннарын база оон-даа өске чүүлдерни бүдүрениң чартык чыл планы ажыр күүсеттинген.

1978 чылдың бирги чартыында бодаарга, бо чылдың бирги чартыында үлетпүр продукциязының чамдык хевирлерин бүдүрүп үндүрери эвээн эвээжээн. Ынчалза-даа ийиги кварталда оларның дыка хөйүн бүдүрүп үвдүргени эрткен чылдың ийиги кварталының деңнелиниң ашкан.

Чамдык бүдүрүлге каттыжышкынары болгаш бүдүрүлгелер ассортимент аайыбиле продукция бүдүрериниң, күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн өстүрериниң, мөңнээшкиннериниң талазы-биле онаалдаларын күүсеттээн.

Нефть тыварының, кара металлдарның белен шуткулгазын, минералдыг чемишчидилгелерни, тудуг ыяжын, цементини, пөстерни, эзтти, аъш-чемниң балык продукциязын, мал саржаан бүдүрериниң чартык чыл планы чедир күүсеттинмээн.

Кара металлургия, аргаяын болгаш ыяш ажылдан кылыр, нефть болбаазырадыр болгаш нефтехимия, химия, автомобиль үлетпүрүнүң, аар болгаш транспорт машина тудуушкунунуң база оон-даа өске чамдык министерстволарның бүдүрүлге каттыжышкынары болгаш бүдүрүлгелери чарган керээлериге база нарядтарынга дүштүр хереглекчилерге продукция бээрин долузу-биле хандырбаан.

Эртемниң болгаш техниканың чедишкиннерин улус ажыл-агыйынга нептередир талазы-биле ажыл уламчылаш турган. Кылыгларның 1200 чаа хевирлерин бүдүрерин шиңгээдип алган болгаш оларны бүдүрүп эгелээн. Эргижирээн конструкцияларның машиналарын, аппараттарын, приборларын болгаш оон-даа өске кылыгларын бүдүрүлгеден ап каапкан. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы 2 миллион саналдарны нептеткен. Планның эртемни болгаш техниканы хөгжүдериниң талазы-биле чамдык онаалдалары чедир күүсеттинмээн.

Үлетпүрүнүң дыка хөй адырларының ажылының техника-экономиктиг көргүзүглери болгаш бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары экижээн.

Шынары дээди категориялыг продукцияны бүдүрериниң хемчээли эрткен чылдың ол-ла үезин-биле деңнээрге, 25 хуу көвүдээн.

Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары часкы хову ажылдарын организастыг чоруткан, часкы тарылганың планын күүсеткен. Ниитизи-биле чуртта 1979 чылдың дүжүдүүнүң күүнүн болгаш чазын чашкан культураларының тарылга шөлдери баштайгы сан-түңнер-биле алырга, 217,1 миллион гектар болган. Эрткен чыл-биле деңнээрге, рис, арбай, хөвең, тоорук, соя, ногаалар тараан шөлдер улам калбарган.

Сугатты болгаш кевирген чердерде тарылгалар көвүдээн.

Сиген кезер болгаш мал чемнери белеткээр талазыбиле ажылдар чер-черде чоруп турар. Чурттуң дыка хөй девискээрлериндe тараа культураларын ажаан алыры калбарган.

1979 чылдың июль 1-де колхоэтарда, совхоэтарда болгаш ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелериндe продуктулуг малдың база куштуң баш саны (миллион баш-биле): мыйыстыг бода мал —92,9, оон иштинде инектер —29,7; хаваа—57,0; хөй биле ошку—146,3; куш—685,2 баш болган.

Бирги чартык чылда колхоэтарга, совхоэтарга болгаш агыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелеринге эзт бүдүрери эрткен чылдың бирги чартыының деңнелиндe хевээр арткан, чуурга бүдүрери 4 хуу көвүдээн, а сүт бүдүрери элээн эвээжээн.

Ажыл-агыйларның бүгү категорияларында мал продуктуларын күрүнеге садары дараазында сан-түңнер-биле тодараттынып турар: мал болгаш куш (дириг деңзизи-биле)—7,8 миллион тонна, сүт —29,6 миллион тонна; чуурга —21,8 миллиард кезек.

Бирги чартык чылда планда көрдүгениндeн элээн эвээш мал болгаш куш база ол ышкаш сүт белеткел пуктуларынга киргеи; чуурга садың алырының хемчээли ажыр күүсеттинген.

Ажылдарның бүгү комплекизиниң талазы-биле көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниге киргеи капитал салышкынары 14 миллиард рубль болган. Мелиорация тудуунга болгаш мелиоразастаан черлерни шиңгээдип алырынга 3,2 миллиард рубльди киргеи ийикпе, азы ол эрткен чылдың ол-ла үезиниң дургузунда турганындан 3 хуу хөй болган.

Көдээ ажыл-агыйга 131 муң чүк болгаш тускайлап кылган автомобильдерни, 171 муң тракторларны, тараа ажаар 55 муң, кукуруза ажаар 3,8 муң, картофель ажаар 4,9 муң, свекла ажаар 5,1 муң болгаш силос ажаар 23 муң комбайннарны, витаминиг сиген далганы кылырынга херек 3 муң агрегаттарны, чаашкынналдырар 10 муң машиналарны болгаш дериг-хереклелдерни база оон-даа өске дыка хөй машиналарны болгаш механизмнерни берген. Көдээ ажылагыйга техника бээриниң планы күүсеттинген.

Көдээ ажыл-агый 38,2 миллион тонна минералдыг чемишчидилгелерни болгаш мал чемнериниң 1,2 миллион тонна химиктиг немелделерин алган. Чемишчидилгелер бээри эрткен чылдың бирги чартыының деңнелиндeн эвээш болган.

Транспорттуң бүгү хевириниң чүк саарылгазы 2,9 триллион тонна-километр болуп, 1978 чылдың бирги чартыының деңнелинге барык дең болган; эрткен чылдың ол-ла үезинге деңнээрге ийиги кварталда бир хуу улгаткан. Чылдың бирги чартыында пассажирлер аргыштырары 400 миллиард пассажир-километр чедип, 3 хуу өскен.

Чылдың баштайгы чартыында күрүнеиң капитал салышкынларының күселиби-биле 27 миллиард рубль эртек-үнелиг, азы эрткен чылдың ол-ла үезининдeн 4 хуу хөй кол фондуларны ажыглалга киргеи.

Көдээ ажыл-агыйга мал кажааларын, механизастаан фермаларны база 1,6 миллион баш инек мал, 4,3 миллион куш ажаар комплекстерни, төрүүр 1,5 миллион дагаалар турар фабрикаларны болгаш эзт угланышкынныг 11,4 миллион баштыг азыраар куш фабрикаларын ажыглалга киргеи, минералдыг чемишчидилгелерни, хоран-химикаттарны болгаш чугайлыг материалдарны кадагалаары-биле хары үтда 400 муң тоннаны кадагалаар күчүлүг механизастаан складтарны тутканы.

Чаа элеваторлар, тараа складтары, комбинорм бүдүрүлгелери ажыглалга киргеи.

Суттарылгалыг 240 муң гектар, кевирген 270 муң гектар чердерни ажыглалга киргеи, 2,3 миллион гектар шөлде одарларны суглуг болдурган.

Улус ажыл-агыйынга күрүнеиң капитал салышкынлары 49 ажыг миллиард рубль азы 1978 чылдың баштайгы чартыындаазындан элээн хөй болган.

Эрткен чылдың ол-ла үезинде деңнээрге эрткен чартык чылда керээлиг ажылдар-хемчээли өскен, күш-ажылдың бүдүргүчүлүү бедээн, тудутуңа дешилгелиг аргаларын нептередип уламчылаан, ажыктыг конструкцияларны, материалдарны улам хөйнү ажыглаан. Ынчалза-даа тудуг ажылында ам-даа улуг четпестер бар.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның, албан-хаакчыларның саны ортумаа-биле чартык чылда 109,2 миллион кижи чедип, эрткен чылдың бирги чартыында турганынга 2 миллион кижи немешкен, азы 1,8 хуу көвүдээн.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның, албан-хаакчыларның айда ортумаа ажыл төлевири 1978 чылдың бирги чартыынга деңнээрге 2,5 хуу өскен болгаш 163 рубль болган, а хереглелдиг ниитилел фондуларындан төлевирлерни болгаш чигелдерни немештир алырга—221 рубль болган.

Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 5 хуу көвүдээн.

Улус ажыл-агыйының бүдүрүгеге хамаарышпас адырларының ажылдакчыларының шалының бедидерин СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлериниге дүштүр 1976 чылдың декабрьда эгелээнин өзугаар уламчылаан.

Хереглелдиг ниитилел фондуларындан чоннуң алган төлевирлери болгаш чигелдерни 53 миллиард рубль, азы эрткен чылдың хамаарышкан үезинден 5,6 хуу хөй болган.

Чоннуң ажаалга кассаларында салышкынлары чартык чылда 5,6 миллиард рубль көвүдээн.

Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектен садыглаар бараан саарылгазы 121 миллиард рубль болуп, 1978 чылдың бирги чартыында турганынга бодаарга 4,4 хуу өскен. Үүрмектен садыглаар бараан саарылгазының чартык чыл планы күүсеттинген.

Бараан саарылгазы өскеннээ-даа болза, чамдык бараанларга чоннуң улам өзүп орар негелдези долдур хандыртынмайн турар.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыг саарылгазы 37,2 миллиард рубль болуп, 1978 чылдың бирги чартыынга деңнээрге 8 хуу өскен.

Күрүнеиң капитал салышкынларының болгаш чурттага-тудуг кооперациязының хөрөнгилериниң күселиби-биле, ниити шөлү 26 миллион дөрбелчин метр хире чаагайжыды туттунган 530 муң квартираларны ажыглалга киргеи. Оон ангыда, боттарының хөрөнгилериниң күселиби-биле болгаш күрүне чөлдиниң дузазы-биле колхоэтар болгаш чурттакчы чоп хөй саныг квартираларны болгаш хууда бажыңнарны тутканы.

Ниити эртемниң 109 муң өөренгичилер өөренир школаларын, школа назыны четпээнниерниң 90 орунуг албан черлерин, 8 муң орунуг эмнелгелерни, эмчегде 12 муң кижиниң хүлээп ап болур амбулатор-поликлиника албан черлерин база культура-амыдырадың өске-даа хөй-хөй албан черлерни ажыглалда киргеи. Чурттага бажыңнарын болгаш культура-амыдырал угланышкынныг объектилерни ажыглалга киргеиниң чартык чыл планы чедир күүсеттинмээн.

1980 чылда Москвага Олимпиада оюнларын эрттирер объектилерни тудары болгаш чаарты дериглери, калбак фронт-биле чоруп турар. Олимпиада эрттирер дыка хөй спорт тудугларын болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киргеи.

Хоорайларны, суурларны чаагайжыдар ажылдарны чоруткан. Чартык чылда 1,1 миллион квартираға газ киргеи.

Улус өөредилгези болгаш культура улам хөгжээн.

Медицина хандырылгазы болгаш чоннуң организастыг дыштанылгазы калбарган.

1979 чылдың июль 1-де Совет Эвилелиниң чурттакчы чоннуң саны 263,4 миллион кижи болган.

(СЭТА).

Никарагуаның Национал чаартылгазының демократтыг түр чазаанга

Иштики реакцияның болгаш империализмниң күштеринге удур демиселге чоннуң көөр хөөн чогу диктатураның дүжүп батканы-биле база чуртка патриотчу, демократтыг күштерниң эрге-чагыргазын доктаадыл тургусканы-биле демдеглеттинген тиилелгези-биле холбаштыр Национал чаартылганың демократтыг түр чазаанга болгаш маадырлыг никарагуан улуска ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Совет чазактың, бистиң бүгү улузувустуң болгаш бодумнуң өмүнээмден изиг байыр чедирип тур мен.

Алыс үндезини чон бүрүзүнүң, чурт бүрүзүнүң бодунуң хөгжүлдезиниң оруун шилип алыр ыдыктыг эргезин хүндүлеп көөрү болур бодунуң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказының сыныш дивес принциптерин удуртулга болдургаш, Совет Эвилели ийи чурттуң улустарының чаагай чоруунга, бүгү-ниити тайбыңны быжыглаарының болгаш делегейге кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга таарыштыр Никарагуа-биле дипломаттыг харылзааларны чогумчударынга болгаш янзы-бүрү талалыг харылзааларны калбартырынга беленин илергейлеп тур.

Л. БРЕЖНЕВ.

Спорт болгаш найырал байырлалы

ССРЭ-ниң Улустарының VII чайгы спартакиадазының байырлалдыг ажыттынганы

Лужникинин дээринге чырыткыланчак чараш челээш кыытыга берген: Советтер чуртунуң бүгү эвилелдешкен республикаларының, совет найысылалче боттарының спортчуларын чоруткан барык тозан даштыкы күрүнелерниң туктары В. И. Ленин аттыг аажок улуг Төп стадионнуң кырынга киискиг бергени ол. ССРЭ-ниң улустарының VII чайгы спартакиадазы — чалыы назынның, кадыкшылдың, найырадың байырлалы июль 21-де ында байырлалдыы-биле ажыттынган.

Спартакиаданың статистиказы онза солун: чылдың болдунуң хемчээлдериниң талазы-биле Олимпиада оюнларын ажып турар эң улуг спортчу маргылдааларның шүүлде оюнларында 10 муң чыгам эң шыырак совет спортчулар болгаш барык 2500 даштыкы спортчулар киожип турар.

Индирлерде — хүндүлүг аалчылар: совет күш-культура шимчээшкининиң хоочунары, делегейниң спорт федерацияларының болгаш каттыжышкыннарының удуртукчулары.

СЭКП ТК-ның Чиягине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң ССРЭ Улустарының спартакиадазының киржикчилериниге болгаш аалчыларынга байырлыг чагаазын чыылганнар диннаттыг адыш часкаашкыны-биле уткаан. ССРЭ-ниң Споркомитединиң даргазы С. П. Павлов ол байырлыг чагааны номчаан.

ССРЭ-ниң Күрүне гимнизи чангыланып үнген. Тук турар черге Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң күрүне туу бедип үнген.

Индирлерге адыш часкаашкыннары диннирей берген: Спартакиаданың одун кыысыр хүндүлүг эргени алдаржаан совет спортчуларга — диптин эң дүрген маннакчылары Л. Кондратьева биле В. Анисимовага, ийи дакпыр олимпийжи чемпион В. Борзовка берген.

Спартакиаданың хүндүлүг аалчыларының аразында — эң хоочун совет спортчуларның бирээзи, бистин чуртувуска күш-культура шимчээшкининиң дириг төөгүү Николай Шатов база бар.

Спорт биле күш-ажыл чарылбас холбаалыг. Коммунистиг ниитилелдің тургузукчузу — совет кижинин тургузукчу ажыл-ижинин демдээ болу берген үүл ногаан шөлге көстүп келген. Совет күрүнеиниң эмблемазы — Кадыыр биле Маска шөлдүн ортузунга алдындан шуткаан чүве дег чайнай берген.

Социалистиг Төрээн чуртун, совет улустун, коммунистиниң ленинчи партиязының алдары дээш йөрээлдер стадионнун кырынга чангыланып турган. Индирнин мурнуу чарында — Владимир Ильич Ленининин аажок улуг портрет чуруу.

Бичин уруглар Төп ложаже үне бергеш, совет, партия болгаш күрүне удуртукчуларынга, хүндүлүг аалчыларга чечектер тудускан.

Мүн-мүн көге-бугалар агаарже ужгуп үнгеи. Дайынчы, күш-ажылчы болгаш спортчу алдарның, тайбыңның болгаш найырадың камгалакчызы хоорай — Москваның көк дээринге ол көгебугалар чалгыннарын чадыпкаш, чоргаар болгаш хостуг ужгуп турганнар.

(СЭТА-ның корр.).

Малга четчир чем дээш

ДҮРГЕДЕДИР ДИЗЕ

Каа-Хем районда «Енисей» совхоэтун ишчилери чайгы суттатче кол чичээнгейни үтландырыш турарлар. Бо чылын база 391 гектар черге хөй чылдыг сигенни тарааш, оон 291-инге суттарылганы чоруткан. Ам бо хүннерде бир га черден 24—25 центнер чедир сигенни ап турарлар. (Планда көрдүнгени—16,6 ц.) Чаңгыс чылдыг сигенни база ындыг янзылыг белеткеп ап турарлар. Ону тараан 812 га черниң чартык кезиин суттарган.

Амгы үеде совхоэтун мал чеми белеткээр бригадазында ийи звено ажылдап турар. Бригада он беш трактор болгаш четчир саныг өске-даа дузалаал техника-биле хандыртынган. Оон ангыда Кызыл хоорайдан шефчилер база кээп, 36 тонна будук-бүрүнү белеткеп берген. Ынчангаш бо үеге чедир совхозта 120 тонна сиген белеткеттинген, а план 1400 тонна.

Ол айтырыгга бригаданың звеноларының бирээзинин удуртукчуу Иван Завьялов мынчаар харыылады:

— Мал чеминиң белеткелинче бо чылын орайтады киргеи бис. Чартык ай хире бурунгаар эгелээн болза эки чүве, үези эрткен болгаш сиген орта кестинмес-тир. Чогум бо кампанияны эгелээр үези турда, бисти өске ажылче шилчиткен болгай.

Оон-биле чергелештир мында механизатор бүрүзү долу күш-биле ажылдавайн турары база илдең. Сиген хөпээннээр хереклелдер болганчок-ла туруп алыр. Чамдык бөлдүргүчүлер база ажыл чок артыш каар чоруктар бар. Ону септеп, эдериге хөй үе чарыгдаттынар. Техниктиг дуза көргүзер машинаны манаар болза, чүден дора.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде механизаторларның алыр шалыңын тускай тариф бүзугаар доктаадын тургускан. Кым хөй болгаш эки шынарлыг сиген белеткээр болдур, ол кижи хөй төлевирни алыр дээрги билдингир. Ол ажылдын түүнелин чогуур үезинде үндүрүп, санаарынга кол рольду ойнаар кижи — совхоэтун экономизи болгай. Ол база бригада төвүнге барык кээп көрбээн, механизаторларның канчаар ажылдап турарын сонуургаваан. Экономист туржук, мал чеми белеткээр цехтиң начальниги В. Ощепков бо кампанияны эгелээнден бээр үүгле чаңгыс катап чораан. Бүгү-ле ажыл-хереги звеноларны удуртукчуларынга онаагаан. Мындыг турда негелде, хомудалды кымга тургузар боор. Янзы-бүрү чылдагаанардан механизаторларның аная турар чоруу, ховуда ажылдан турар кижилерниң ажыл төлевириниң будулгаазынныг болуру оон үнүп турар.

Чогум звеноларның ажылдап турары эки. Хүн үүгүн ажыр күүседип турар кижилер хөй. Оон көскү бадыткалы — Чүректе хүннүң-не немежип турар сарааттар ол. Дуржулгалыг механизаторлар В. Кириков, Б. Дамбаа, хоочун ажылчыннар Н. Петров, П. Кузьмин оларның кирип турар үлүг-хуузу улуг.

Бир эвес үстүнде четпестерни дарый чайладып, мал чеми белеткээн бо ишчилерже сагыш салыр болза, ажылдың темпизи моон-даа дүргедээри чугаажок.

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРУКТАРДА: механизаторлар В. Кириков биле Б. Дамбаа; ПК-1,6-ның ажылдап турары.

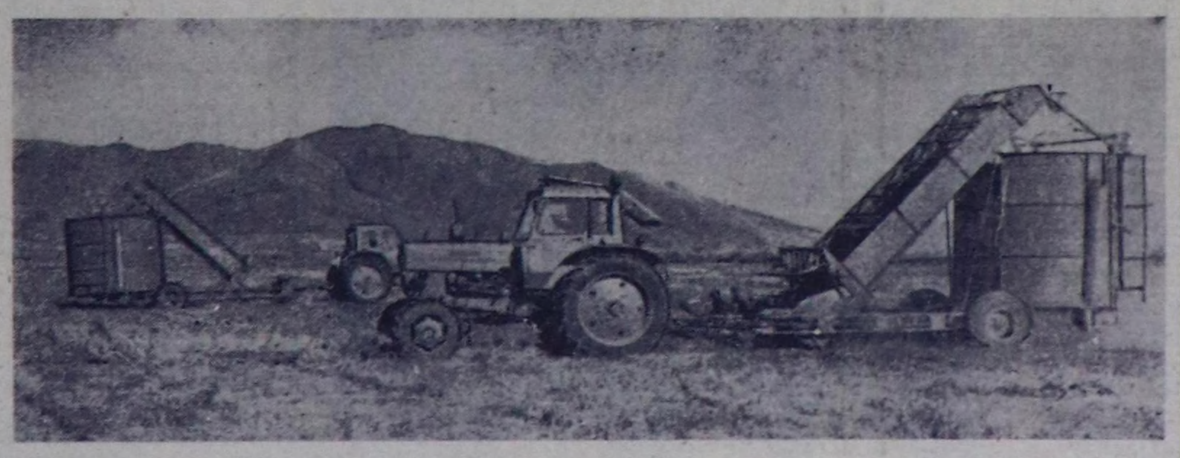

Бөгүн—Салыг ажылдакчызының хүнү

ХҮН БҮРҮНҮҢ ИНДУСТРИЯЗЫ

Москваның Лужниктерде ярмарка шимээнинг-ле. Маңаа хөй янзылыг бараанларны көөр болгаш чурттуң бүгү булуңнарындан келген садып алыкчылар-биле ужуражыр, карусельдер чанында каткыны болгаш музыканы дыңнаар сен. Чаңгыс одуругда чүс бежен улуг магазиннерни үүгле маңаа көөр. Олар хүн бүрүде дөрт чүс муң ажыг садыглаашкынны кылып турар. Ынчангаш найысылалдың чайгы парыгының алдаржып турары-даа аная эвес. Садыг ажылдакчыларының профессионал байырлалының бүдүүзүнде СЭТА-ның корреспондентизи ярмарканың ажылының дугайында садып алыкчыларның санал-онаалдарын тайылбырлап бээрин ССРЭ-ниң садыг министриниң бирги оралакчызы П. Д. Кондрашовтан дилээн.

«Лужниктерге бо-ла келир мен —деп, москвачы экономист Е. Д. Калягина бижип турар. —Мында шилип алыр барааннар хөй, магазиннерниң саны чылдан чылче көвүдеп турар, чаа павильоннарны дерип турар».

— Бо дээрге бүгү адырларга мөзүлеш—деп, П. Д. Кондрашов демдегледи. — Чижээ, күрүне садының бүдүрүлгелериниң шөлү эрткен чылын 680 муң дөрбелчин метрге улгаткан. Бо санның артында эптиг чүс-чүс улуг магазиннер, олар автоматтыг кассалардыг. Ындыг бедик механизастаттынган төптерге ийик, хеп, пөс-таавы, культура-амыдырал болгаш ажылагый барааннарын садыглаары мөөнеттиниң турар. Ол болза садып алыкчыларның хереглелдерин эки өөренип көөр, адырның ажылының ажыктының бедидер арганы берип-турар.

«Москвага чорук аайыбиле кирдим. Хөйну-ле көрүкседим, үе-шак чедишпеди. Элээн каш шакты меңээ ярмарка камнап берди —алыксаан бүгү чүүлдеримни оон дүрген садып алдым» —деп, БАМ-ның тудугжузу Л. А. Серегин бижээн.

— Бараан садып алырынга үени кызырарынга, бараан болурунуң шынарын бедидеринге садыглаашкынның депшилгелиг аргаларын, оон иштинде бараанны боду шилип алырын калбаа-биле шиңгээдип алыры дузалап турар — деп, П. Кондрашов тайылбырлады. — Универсамнарга кижилер аная магазиннерге бодаарга, ийи-үш катап эвээш үени чарыгдап турар. Ынчангаш оларның четкизи дүрген өзүп турар: беш чыл дургузунда универсамнарның саны ийи ажыг катап көвүдээр. Амдыызында-олар-сава-латтынган барааннар-биле долу хандыртынмайн турары харааданчыг, ол бараанны боду шилип алыр арганы нептередиринге шаптыктап турар.

Моон-биле кады савалдар дептерлеринде шүүмчүлелдер база бар боон турар, садып алыкчылар чамдык ажылдакчыларның сагыш човангыр эвезиниң, хандырылганың багайының дугайын бижип турар-дыр.

— Шынап-ла чонга бараан болурунуң деңнели негелделерге үргүлчү-ле, бүгү черлерде дүгжүп турар деп болбас —деп, адырның удуртукчузу чөпшээрешти. — Кижилериниң негелделери үндезилелдиг. Ынчангаш мурнакчы коллективтериниң дуржулгазын калбаа-биле нептередип, «Совет кижиге бараан болурунуң бедик шынарын магадылаар бис» деп девизтиг бис. Бо болза бистиң кол кыйгырыывыс.

«Ярмарканың тудугжуларынга дүрген болгаш амданныг чемненип ап болур кафелерни болгаш закусочнаяларны кылып кааны дээш өөрүп четтириишкиннерни илередикээн ийик мен» — деп, Москвада инженер-конструктор А. Г. Григорьев бижээн.

— Кафелерни болгаш закусочнаяларны улуг хөй хоорайларның садыг төптериниң болгаш улуг магазиннериниң чанында тургускулаан. Ол садып алыкчыларга дыка эптиг. Сөөлгү чылдарда чуртта хөй муң столоваялар, кафелер, рестораннар ажыттынган. Оларның столдарынга хүн бүрүде чүс миллион хире кижи чемненип турар. Ниитиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериндe чаа техника болгаш депшилгелиг технология ажыглаттынып турар — деп, министриниң оралакчызы түүнеп чугаалады.

Туранский областной краеведческий музей

БАЙЫРЛАЛДЫ УТКУП ТУРА

Улустуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдедирин, садыг ажылын эжижидерин СЭКП-ниң XXV съездиниң совет экономиканы хөгжүдүрүнүң чугула сорулгаларынга бирээзи кылдыр көргөн. СЭКП ТК-ның болгаш ССРО-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Садыгны улам ынай хөгжүдүр талазы-биле хемчеглер дугайында» 1977 чылдың июль 5-те хүлээп алган доктаалында совет садыг СЭКП-ниң XXV съездиниң чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидер талазы-биле төлевилээн социал-экономиктиг программазы боттандырарының чардынмас кезээ кылдыр тодаратты.

Тыва АССР-ниң садыг ниитизи-биле соолгу чылдарда улам ынай хөгжүп турарын сеткил ханышкын-биле демдеглеп турар бис. Үш чартык чыл дургузунда 2920 дөрбелчин метр садыг шолун, 490 олуттуг столоваяларны, 14 мун дөрбелчин метр шоллуг складтарны ажыглалга киргеп. Магазиннерни чаартын база эде дерип турган, 1350 дөрбелчин метр садыг шолун немей алган. Ол үе иштинде үүрмектеп садар бараан саарылгазының планы 101,7 хуу күүсеттинген, чонга пландан ажыр 12266 мун рубльдин бараанын саткан. Бараан саарылгазының структуразы эжижээн, культура-амыдыралдың, ажыл-агыйның барааннарын саарары көвүдээн. 1976—1978 чылларда болгаш бо чылдың 6 айларында чонга 18,6 мун телевизорларны, 21,5 мун радиоприёмниктерни, 190 мун шактарны, 4 мун чиик машиналарны, 8,5 млн. рубльдин мебелин, 7,5 млн. рубльдин хевис аймаан саткан.

Садыг бүдүрүлгелеринде деңшилгелиг аргалар шинээттинин турар. Ам барааннарның 37 хуудаа ажыы, оон иштинде күрүне садында 52 хуузу, кооперация садында 35 хуузу бараанны боду шилип алыр арга-биле саартынып турар. Күрүне болгаш кооперация хөренгизин кадагалаарынче, саарылга чарыгдалын ыызырарынче, орулга планнарын күүседиринче улуг кичээнгей салдынып турар.

Бо чылдың бирги чартынында республиканың үүрмектеп садар бараан саарылгазының кол планы 100,6 хуу күүсеттинген, өрткен чылга деңнээрге саарылга 4,6 хуугa планнаан турда, 5,2 хуу өскен. Чартык чылда чонга пландан ажыр 635 мун рубльдин бараанын саткан өскүс, өрткен чылга деңнээрге 5533 рубльге хөй болган. Ниити чеменилге бүдүрүлдериниң саарылгазы 100,1 хуу күүсеттинген.

Бо бүгү болза республиканың садыг ажылдакчыларының, хамыктың мурнунда оларның хөй санныг мурнакчыларының чүткүлдүг күш-ажылын түңнели болуп турар. Мурнакчыларның арызындан «Саян» универмагтың садыгжызы А. Мистрикованың, Хову-Аксының № 6 магазинниң садыгжызы К. Савылдың, Кызылдың аш-чем садыгжызы № 31 магазинниң садыгжызы И. Дронишникованың, Барыын-Хемчик районуның автомагазинниң садыгжызы В. Биче-оолдуң, Кызылдың № 1 столоваязының повары А. Румянцеваның, Бадгазын сельпозуның № 2 столоваязының повары К. Беззубованың, Чөөн-Хемчик районузунуң белетелчизи Б. Донгактың, Сарыг-Септиң № 2 үлетпүр бараанар магазинниң эргелекчизи А. Петухованың, «УТКА 25 чылы» рабкооптуң хлеб быжырыкчызы М. Кыртынмайның, Кызылдың садыг баазазының склад эргелекчизи М. Черепанованың болгаш өскелериниң-даа аттарын адап болур.

1979 чылдың ийги кварталында социалистиг чарыштың тилекчилери Таңды районузу болгаш «УТКА 25 чылы» совхозта рабкоон болган. Таңды районузу СЭКП өбкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профобличөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ өбкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле, «УТКА 25 чылы» рабкоон ол-ла черлериниң шилчиир вымпели-биле шаңнаткан.

Ажыл-хереги түүнеп турган, садыг ажылында четпестер ам-даа хөй болуп турарын демдеглээр ужурлуг бис. Республиканың садыг бүдүрүлгелериниң элээн хөй планнарын күүсеттирбейн турары дүвүреңгиг байдалды тургузун турар. Садыглаар кол 29 организацияларның 9-у чартык чыл планын күүсеттирбээн. Оларга «Тыва даг-дүгү» комбинатта ажылчын хандырыла кылдызы, Кызылдың аш-чем садыгы, районуңуң холушкак садыгы, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрзин районнары, Балгазын сельпо, «Найырал» рабкоон хамааржыр. Олар ийгизи-биле 500 мун ажыг рубльдин, саарылгаанын планга чедир бербээнгер. Кызылдың аш-чем садыгы, Ак-Довурактың АХК алды айларның чүгле үжүүде планнарын күүсеткен. Июньда Кызыл үлетпүр садыгы планын 104 мун рубльге чедир күүсетпээн. Хереглекчилер кооперациязында бо көргүзүглер база куду.

Садыг министерствозу, Респотребсоюз садыгны организастаарының деңнелин бедидериниң четпес кичээнгей салып турар. Садыг организацияларында бараанга тускайлаан фонд чедишпейн турда, олар бараанның немелде курлавырларын тыварынга инициативаны болгаш идепкейлиг чорукту көргүспейн келген. Ассортиментилери четчир барааннарны садыглаарын үзүктелдирер чоруктар ам-даа бар. Моонлеп үндүрер баазалардан шилип алган барааннарны үүрмектеп садар четкилерже чогуур үеэзинде чедирбес чоруктар чайлаттынмаан. Чамдык базаларның ажылында ай эгезинде, барааннарны саададыр, а 25-тен соңгаан садыг организацияларынче хөй-биле чорудар практика тыпты берген. Баазаларда барааннарның ассортиментизи чедишпезиңден бо чартык чылда Кызылдың үлетпүр садыгына 500 мун рубльдин бараанын чедир бербээн.

Садыг болгаш ниити чеменилге бүдүрүлгелериниң совет садыгның чурумун хажыдар чоруктар, кижилерге кичээнгей чок чоруктун илерээшкиннери ам-даа эвээш эвес. Бирги чартык чылда кылган хынаалдаларның 38,9 хуузунга, оон иштинде күрүне садынга —33,3, кооперация садынга — 48,3 хуузунга хажыдыышкыннар илереттинген.

Садыг ажылдакчыларының моон соңгаарга хүлээлгеэн болза, үстүнде демдеглеттинген четпестерни чайладып, садыглаашкынның арга-методтарын сайырангайжыдып, чонга бараан болурунуң культуразын бүгү тала-биле бедидип турган, онгу беш чылдың дөртү чылын чедишкиниң доозарынче бүгү күжүн, билиин салыры, курлавырларны немей дилеп тыварын болур. Ынчангаш Тыва-ның садыг ажылдакчылары, боттарының профессионал байырлалын демдеглеп тура, боттарының күжениишкиннерин болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын чоннуң хандырылгазын улам эжижиринче, совет кижилериниң чаагай чоруун бедидер талазы-биле партийның болгаш чазактың салган сорулгаларын боттандырарынче угландырып турар.

Д. ТИНМЕЙ,
СЭКП өбкомунуң чиик, аш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг кылдызының эргелекчизи.

ТҮҢНЕП КӨРГЕШ...

Социал-экономиктиг хөгжүдүлүнүң планнарын күүседиринге, ажылчы чоннуң амыдыралының чаагай чоруун бедидериниге садыг организацияларының киржилгези болгаш ролю улуг. Бо сорулганы күүседирде бирги негелде ажылдың ажыктының болгаш шынарын бедидерин, садыглаашкынның культуразын кедүрериң чедип алыры болур. Ол сорулга-биле Таңды районузу беш чылдың эгезинден-не тодаргай хемчетлерни ап, социалистиг чарышты калбартын тургаш, чамдык эжи түңнелдерни чедип алган.

Онгу беш чылдың үш чылдарында районуңуң садыг бүдүрүлгелери чонга плаңдан ажыр 309 мун рубльдин бараанын саткан. Садыг точказы бүрүзү планын болгаш социалистиг хүлээлгезин доктаамал күүсеткен турарын чедип алырын райпо баштаар чери оралдажып келген. Моон түңнелинде Бай-Хаакта универмаг, аяк-сава магазини, Сосновкада магазин өрткен үш чылдарда база бирги чартык чылда бедик көргүзүлүг ажылдаанар. Автомагазиннер садыгжылары барык шупту чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Садыг ажылының ажыктының болгаш шынарын бедидериниге, чоннуң садыг хандырылгазын эжижидериниге садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаары болгаш калбартыры улуг рольду ойнаар болгай. Өрткен үш чылдарда райпонуң баазазын быжыглаарынга 515 мун рубльдин салган. Ол-ла үе иштинде 3 магазинни, кондитер цехин, 1300 дөрбелчин метр шоллуг складтарны, 20 автомашина кирер гаражты, мастерскаяны, хөй чуур черни болгаш бир кафени тудуп, ажылдалга киргеп. Амгы үеде 60 баш хаванга кажааны, далган складын тудуп турар. Садыглаар шөл магазиннерде 880 дөрбелчин метрге калбарганындан бараан саарылгазынга көскү немелдени бергеп.

Райпо баштаар чериниң болгаш хөй-ниити организацияларының ажыл-агыйжы болгаш организастыг ажылчорудулгазы деңшилгелиг арталарны, мурнакчы дүржүлганы, чаа технологияны нептередириниче, садыг ажылдакчыларының арызында социалистиг чарыштың организастаарын болгаш дээштинин бедидериниче угландырыш турар. Садыг ажылдакчыларының чарыжының мурнакчы хевирлерин болгаш аргаларын деткип, нептередип турганындан ангыда, бистиң коллектив бо чылын «Хожудан турарлар чок ажылдаар» деп шимчээшкиниче киргеп. Биске чаа болуп турар бо эгелээшкин коллективтерге социалистиг чарыштың организастаарын эжижиндерин, бүгү адырларның ажылының ханы анализин кылырын, чаа курлавырларны дилеп тыварын, экономиктиг ажылды бедик чадаже көдүрерин негээн. Ол бүгүнү кылгаш, «Хожудан турарлар чок ажылдаар» деп чарыштың негелделерин ажылдап кылгаш, коллективтерге ол девиз-биле ажылдаарын сүмелээн бис. Амгы үеде бүгү садыг четкилери ол-ла девиз-биле ажылдап эгелээн.

Бараан саарылгазының планын доктаамал күүседириниң, чоннуң барааннарга херегледдерин хандырарының чугула факторларының бирээзи — фондуларны чогуур үеэзинде долгу шилип эккеп алыры, бараанның немелде курлавырларын тывары болгаш барааннарны садыг четкилериниге шын хуваары, хереглелди хандыр өөренип көөрү болур. Бо талазы-биле ажылче соолгу чылдарда онаа кичээнгей салып турар бис. Онгу беш чылдың үш чылдарында бараан саарылгазынче комиссионнуг арга-биле 168,7 мун рубльдин эдлин киргеген, чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң 10,2 мун рубльдин бараанын садып алгаш, чонга садыглаанын маңаа чижек боон болур.

Хереглекчилер кооперациязының ажыл-чорудулгазының чедишкиниг болуру, өске адырлар-биле бир домей, хамыктың мурнунда оон ажылдакчыларының харыысалгалыындан, ажылынга бердингениниден, билиг мергежилиниң деңнелиниден хамааржыр. Таңды районузунда бүдүрүлгелериниң ындыг мурнакчы коллективтери-даа, ажылдакчыларында эвээш эвес. Чогум-на оларның эрес соруктуг күш-ажылының ачызында райпо бирги чартык чылда болгаш ийги кварталда бедик көргүзүглерни чедип алганын бөгүн, Садыг ажылдакчызының хүнүн таварыштыр, сеткил ханышкын-биле демдеглээри өөрүнчүг.

Райпо ийги кварталдың бараан саарылгазының планын 101,3 хуу күүсеткен, а социалистиг хүлээлгеде 101 хуу күүседири көрдүвүген турган. Ниити чеменилгениң саарылга планы 114 хуу, бодунуң продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының планы 107,4 хуу күүсеттингилээн, хүлээлгеде алдыганындан ол элээн ашкылаан. Бирги чартык чылда Таңды районузунуң бо бөлүүн чеишкиннерин СЭКП өбкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профобличөвүлел болгаш ВЛКСМ өбкому бедин-биле үнелээн, бистиң райпога шилчиир Кызыл тукту акша шаңналы-биле кады тынысканыга коллективтиң бүгү кежигүнүнери сеткилдин ханыгындан өөрүп турар болгаш ол тукту моон соңгаардаа быжыг тудар дээш улам түткүлдүг ажылдаарын бүзүредип турар.

Райпо коллективтериниң аразында калбарган чарыштың ийги кварталда бирги черин Межегей суурда Н. Белевкова эргелекчилээн аш-чем магазини, ийги черин Бай-Хаакта Г. Уфинцева эргелекчилээн аш-чем магазини, үшкү черин Успенкада З. Газиева эргелекчилээн магазин чедип алган. Бай-Хаак столоваязының повары Н. Чистаева, кондитер З. Петрова, чоллаачы Н. Серетким, автомагазиннер садыгжылары С. Ондар, Н. Шуров мишкаш, боттарының ажылын өө өзүбиле көөр, бергелерге белен торулбас, чогаадыкчы, сагыңгыр-тывынгыр кижилер бистин коллективте хөй.

Бо чылдың июль 1-де чөвүлел хурал кылгаш, чартык чылда канчаар ажылдаанывысты түңнедивис. Эки талаларны-даа, четпестерни-даа анализтеп көргөн. Ылаңгыя райпонуң 5 бичин бүдүрүлгелери квартал планнарын күүсетпээн коллективтиң сагыш човаашкынын болдурган. Хуралга четпестерни илередин, оларның чылдагааннарын чайладырының оруктарын-даа чугаалашкаш, ийги чартык чылда күженишкиниг ажылдаарының сорулгаларын тодаратканы бис.

М. КОЛОМЫСОВА,
Таңды райпозунуң баштаар чериниң даргазы.

Сүт-Хөл рабкооптуң аныяк садыгжылары Наталья Моңгуш биле Сүрүңмаа Санчат олар садыг ажылынга киргеш-ле, боттарының ажылга кызымаан көргүзүп келгеннер. Олар мурнунда Сүг-Аксының үлетпүр барааннар магазиннинге кады ажылдап турган. Н. Моңгуш ам ийик садар магазиннің эргелекчизи болган. Олар бо чартык чылды эки түңнелдерлиг дооскан.

ЧУРУКТА: Н. Моңгуш биле С. Санчат мурнундагы чаңы-биле ажыл дугайын сүмележип турлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

«Саян» универмагтың коллективи бараан саарылгазының чартык чыл планын 101,5 хуу күүсеткен, пландан ажыр 30 мун рубльдин бараанын кызылчыларга болгаш оон аалчыларынга саткан. Хереэжен улустуң хевин садар салбыр эң бедик көргүзүглүг болган.

ЧУРУКТА: салбыр эргелекчизи Л. Магера биле садыгжы Ч. Саая хереглекчиге бараан сүмелеп турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧОРГААРАЛ

Самолёт кара-кара бүлуттарны чара чүткүп үнүп орган. Марина көзенектен бакылап коорге, сүүр-сүүр даглар, угулаа дег шөйлү бергеи, ак-көк хемнер көстүр болган. Оон мунган «демир-кужу» улам бедип, хамаарак дег, кезек чайганын каап чорда чайын-даа, кыжындаа «мөңгүн» бөргүн ужулбас Мөңгүн-Тайга көстүп келген. Чүге-ле ийик, аныяк уругнун сеткил-сагыжы дойлуп, хөй-ле бодалдарга алзып эгелээн. Оон сагыжында бирле авторунуң шулуг-даа кирелүшкен. «Адырам ында канчаар бижээн ийик. Аа, мындыг ышкажык:

Садыларга кирген чоннуң
Шуужуунда тоңчу-даа чок...
Садыгжының хүлүмзүргү —
Шуптувуска байыр тудар...
Чараш кыстың салаалары
Самбыңга кээн ойнай бээрге,
Эдер-хааржак таналарын
Этеп турган ышкаш болур.
Күзээнивне садып алгаш,
Аалывысче чаныптар бис.
Хүндүлээчел садыгжыңыг
Ажылгыры бисти өөртүр.

Ийе, садыгжының тускай мергежилин чедип алган-дыр мен. Ам ол ажылымга кезээде бердинген болуп, кызымаккай чүткүл, ажыл-биле чоннуң хүндүлел, макталын канчаан чедип алырыл?» Бо айтырыгаар Кызылда профессионал-техниктиг садыг училищезин дооскан Марианы ханы бодалдарже киирип чораан. Самолёт оон сагыш-сеткилин билген-даа чүве дег, Мугур-Аксы суурну үш долгангаш, хонупкан.

— Тускай мергежилдиг садыгжы кадрлар биске херек. Чер-чурттуң кижизи-дир силер. Аъш-чем магазиннинге ажылдаар силер. Аныяк кижиге садыг ажылы аммыр эвес болдур ийин, Кызар, ажылдаар. Чоннуң мактальын чедип алыры сээң бодуңдан хамааржыр эвесне, Марина—деп, чагыг-биле райпо баштаар чериниң даргазы уругну кабинедиңден үдеп каан.

Мугур-Аксы суурнуң аъш-чем садыынче кижилериниң шуужуу үзүлбес болган. Хүлүмзүргей шырайлыг, топтуттомаанныг алыс будуңдүлен илдең, дозур характарлыг, долбанныг кызыл чаактарлыг, частып орар чечек дег аныяк уруг садып алыкчыларга эптиг-ээлдек бараан болуп турган.

Аныяк садыгжыга баштайгы хүннер берге болган. Хүнзедир бут кырынга туруп, олбо кижилериниң хереглээн барааннарын көргүзер дээш ол барык маңнап тура хүнээн ышкаш сагындырган. Оларның аразында кандыг кижилерни чок дээр: эптиг-ээлдээдаа бар, эрбеннинг сөстер-биле сагыш-сеткилди хомудалыптар-даа кижилер бар. Оон кадында самбың караан чазыптар болза, өре-ширеге-даа дүжүп, алыксан-чиксек, чиижеңг атка-даа кирип болур. Ындыг болганда девидеп болбас, хынамчалыг болур херек. Садыгга келген кижилериниң сеткил-сагыжын хомудатпас, харын-даа кижи бүрүзүн өөртүр деп бодалды аныяк кыс бодунуң мурнунга салган. Ол онуу чедип ап шыдаан-даа.

Марина Аракчаа баштайгы ажылдаан чылында-ла райпода хоочун, дагдыныкчы садыгжылар-биле харылдажып, олардан арга-сүмүн айтырып турган. Коммунист дагдыныкчы, хоочун садыг ажылдакчызы Дарый Салчаковна Чаңзандан бо-ла чүве айтырган болур. Ол күзел-соруу күштүг Маринаже ээлдек көрүп, онуу деткип, канчаар ажылдаарының арга-сүмүн берип турган.

Садыгжы кижилериниң кол сорулгазы — кижилер-биле ажылдап билири. Оларже каржы-хажагай чүве чугаалавайн, хереглелдериниге дыңнангыр, биче сеткилдиг болур болдуңза, оруун ак болур, ажылыңның хынын тыва бээрсеп — деп, Дарый Салчаковна чугаалап-даа турган. Эки кижилериниң салдары кижилерге өөредиг болур болгай. Ынчангаш Марина Аракчаа совет садыгжының хүндүлүг болгаш харыысалгалыг ажылынга бүтү сеткил-сагыжындан бердинип, магазинге ажылдаар шагындан озалдавайн, эрте чанар-даа чоруктарны, болдурбайн, тура-соруу улам хайныгып ажылдап турган.

Аныяк комсомолчу кыс чоннуга ак сеткилдиг бараан болуп, оларның хереглелдерин күүседир дээш бүгү аргаларны ажыглап, бүзүлүг төлептиг чоруун көргүзүп, райпо баштаар чериниң болгаш училищеде башкыларының идегелин бадыткан турар. Мугур-Аксы суурнуң адаа талазында аъш-чем барааннарының магазиниңге ол ажылдап кирип турда, ол хожудангай байдалдыг турган. Кады ажылдап турар өөрү-биле арга-сүмүн солчуп тургаш, магазиниңиң арыг-шеверин эжижидип, барааннарны чурумчыскаалдыг кылдыр делгеп, совет садыгның культуразынга хамаарыштыр элээн ажылдарны чоруткан.

Ук магазин эрткен чылдан эгелеп хожудангай чоруундан уштунуп, ай, квартал планын доктаамал ажыр күүседип турар апарган. Ынаңгыя онгу беш чылдың ийги чылы 1978 чылда бараан саарылгазының планын 102 хуу күүсеткен. Ол магазиниң коллективи бо чылдың бирги чартынында бараан саарылгазының планын 103 хуу күүседип, өре-самчыгдал болдурбайн, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаап, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда киргеннериниң бирээзи болган.

Райпо баштаар чери, ында партия болгаш профэвилел организациялары Марина Аракчаага улуг идегелди көргүзүп, ону аъш-чем барааннарының магазиниңиң эргелекчизинге томуйлаан. Бо хүлээлгеэн улам эки күүседип, складтарга келген барааннарны чогуур ой-шаанда киирип ап, чоннуң негелделерингe дыңнангыр болуп турар.

М. Аракчааның эргелекчилээн магазини үстүү суурда Клара Сааның эргелекчилээн гастрономия-биле чарыштыг. Чарышка бирде бирээзи тилекчи болуп, ачырдачыр туржуп турар. Оон магазиниңде арага аймаан садып турар. Оон садар чурумун хажытпайн шыңгыы чурумну тургускан. Мурнунда чылдарда дег арага садар шак эрткенде арага садыглаар, оон уламыдан эвриктер дилеп чоруктарны чок болдурган. Аныяк садыгжы Марина Аракчаа хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг. Ол райпода комсомол эге организациязының бюро кежигүү, агитатор. Школада 5-ки классты кезек комсомолчулар шефке ап, өөреникчилер болгаш ада-өдер-биле кижизидилге ажылын чорудун турар.

К. ХЕРТЕК.

ЧАГЫГ-БИЛЕ

Кызылдың рынок девискээринде, даштында «Аяксава аймаа» деп бижиктиг, бичеңгей магазин бар. Оон иштинге кире бээрге, шаажаңдан, шилден, чайырдан кылган савалар-ла эндерик. Ол бараанны садып алыр дээш келген кижилер үзүктелбес.

Бо магазиниңиң дугаары—7. Кызыл үлетпүр садыгның № 12 бот-орулга-чарылгалыг участогунга хамааржыр. Ында кирип турар тос магазиниңиң арызында калбартан социалистиг чарышка бирги черин эзлээн.

Шалынчы ажылдан турарындан планыг овааладазын күүседип турар бо коллективтиң кежигүннери-биле таныштым. Магазиниңиң эргелекчизи чазык шырайлыг,ианын кыс Альбина Ивановна Вагина-биле хөөрештим. «Бистерде онза чүве-даа чок, ажылдап-ла турар бо-ла ийин»— диди.

Ында барык шупту аныяктар, олар комсомолчу отчугаштың нинг девиз-биле ажылдап турлар. Шуптуле планныг овааладазын ажыр күүседир дээш бүгү күжүн моонээнгер.

— План күүседир дээш чүгле сан чедиреринге бодаваан турар бис, -киргеп чонга культурлуг, эвилеңээлдек болур дээш база кызып турар бис—деп, Альбина Ивановна чугаалады.

№ 7 магазинде, өске бүгү черлерде ышкаш, «Хомудалдар болгаш саналдар» дептери бар. Ажыш көрдүм. Номчудум. Ону бо онгу беш чылдың дөртү чылының эгезинден кылган болду. Четтиргенин илереткен, байыр чедирген сөстер хөй чорду. Магазиниңиң ажылынга холбаштыр саналдар бар. Оларны канчаар көрүп турарын эргелекчиден айтырдым.

— Шуптузун кичээнгейге ап турар бис. Бир эвес садып алынчыларның киирген саналы кандыг-бир чылдаган ужурунда болдунмас хире болза, ол дугайын аңаа таныдырап турар бис— деп, А. И. Вагина чугаалады.

Каш ай мурнунда дептерге мындыг бижимел көстүп келген. «Магазиниңиң барааннары эдбек-тир. Кижиге херек бүгү-де сава аймаан садып ап болур-дур. Удавас байырлал хүнү чоокшулап орар болгай. Эшеөрүнге, дөргүл-төрелинге белек кылдыр сава аймаа бээри — багай эвес чанчыл. Ынчангаш сава аймаа аңгы-аңгы өртектерлиг кылдыр ораап, комплектилеп кагза кандыгы?

Ол саналды магазиниңиң ажылдакчылары чөпсүгеннер. Шак ынчаар кылган-даа. Эрткен май айының байырлалдарында кызылчылар ораап каан саваны хөйну садып алганнар.

Белекке сава берикээр кижилериниң киирген чагыын өзүгаар № 7 магазиниңиң ажылдакчылары сава аймаан комплект кылдыр четчелеп берип турарлар.

Бо магазиниңиң ажылдакчылары шак ынчаар чогаадыкчы өзү-биле ажылдап турарлар. Оларның ол ижи халас барбаан. Бо чылдың ийги кварталының планын июнь 25-те 110,3 хуу, чартык чылдың июнь 28-те 107 хуу күүсеткен. Июльда 45 мун рубльдин бараннарын сайгарар хүлээлгелиг.

Д. ЧЫДЫМ,
«Шынның» корр.

Столоваялар болгаш рестораннар трезиниң ажылдакчылары онгу беш чылдың дөртү чылының план-даалгазын күүседир дээш күженишкиниг ажылдап турарлар. Трестиң бүдүрүлгелериниң, бригадаларының аразында социалистиг чарыш калбарган Социалистиг чарышка 50 бригада болгаш 700 хире ажылдакчылар хаара туттунган.

ХҮЛЭЭНДИРИП ТУРАР

Трестаң ажылдакчылары кылын турар продукциниң, аъш-чемниң шынарын эжижидериниге кол кичээнгейин угландырган. Чарыштың түңнелин үндүрерде бүдүрүлгениң азы-тус-тус кижилериндe чүгле бүдүрүлге көргүзүглерин күүсединиин барымдаалавайн, хөй-ниити ажылынга киржилгеин, сагылга-чуруму дээш бүгү-ле талаларын көөрүн доктаатканаш, ону шыңгыы сагып турар. Амгы үеде бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарышты мурнуку одуруунда № 5 бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлге (директору Н. Шулыгина) чоруп турар, ол ышкаш № 6 бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлге (директору А. Зюзина) база эки ажылдаан.

Ниитизи-биле трестаң ажыл-ишчилери бо чартык чылда чедишкиниг ажылдааннар. Олар алган хүлээлгезин чүгле күүседип эвес, а харын ажыр күүсеткен. Бирги чартык чылда бараан саарылгазының планын 106 хуу, бодунуң продукциязын бүдүрериниң 102,5 хуу күүсеткен.

Тресте профэвилелдиң каттышкан комитеди хожудан турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирер талазы-биле чамдык ажылларны боттандырын чоруткан. Бүдүрүлгелерде профэвилелдер комитеттериниң даргаларының илеткелдерин, дыңнадыгларын каттышкан профэвилел комителинге дыңнал, оларның ажылында чедерчетпестерни чугаалажып, эки, чаа түүлдерни деткип, четпестерни эдеринге дузаны көргүзүп келген.

№ 5 бүдүрүлге бо чылдың бирги кварталында бүдүрүлгелер аразында калбарган социалистиг чарышка үшкү черни алган, ам чартык чыл түңнелинде тилекчи болган. Бараан саарылгазының планын 112 хуу, бодунуң продукциязын бүдүрериниң 109,8 хуу күүсеткен. Бүдүрүлгениң ажылдакчыларының хөй-ниити ажылынга киржилгезин база идепкейжээн. № 6 бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгениң көргүзүглери база багай эвес. Олар бараан саарылгазының планын 108,6 хуу, бодунуң продукциязын бүдүрериниң 104,9 хуу күүсеттирип, ийги черде чоруп турар. Бо бүдүрүлгеге хамааржып турар столоваяларның аъш-чеминиң шынары эжижип, ассортиментизи өскек апарган.

Чоннуң хавдырылгазын амдаа улам эжижилер дээш трестиң талазындан, боттут хемчеглерни ап турар. Чоокта чаа аэропортта «Пилот» кафе ажыглалга киргеп. Бо чылын № 3 столовая ажыглалга кирип, ажылдай бээр, ацаа дистаалды база турган. «Аян» кафезин база ажыглалга кирер.

Столоваялар болгаш рестораннар трезин ам Кызылда мурнакчы бүдүрүлгелериниң одуруунда киргеп. Бо чылдың ийги кварталында социалистиг чарышка тилекчи болуп, СЭКП хоорхомунуң шилчиир Кызыл тугун база бирги кварталда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Күрүне болгаш кооперация садымының ажылдакчыларының профэвилел өбкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналды алганын билир болгай бис. Ол шаңналдар коллективтиң ажылдакчыларын күш-ажылче улам сорук киирип, оларның оон-даа эки ажылдаарын хүлээндирип турар.

И. ЧЕПУРНОВА,
Столоваялар болгаш рестораннар трезинде каттышкан профэвилел комитединиң даргазы.

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-ныҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ҮЗЕЛ-БОДАЛДАРНЫҢ БҮРҮН ЧАҢГЫС ЭВИ

ПРАГА. (СЭТА). СЭКП ТК-ныҢ ЧиҢгине секретары, ССРЭ-иниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумуниҢ Даргазы Л. И. БрежневтиҢ ЧКП ТК-ныҢ ЧиҢгине секретары, ЧССР-иҢ Президентизи Г. Гусак-биле Крымга найыралчы ужуражыышкынынаҢ дугайында дыҢнадыгны чехословак теп солуннар бирги арыннарында парлавышаан, ол ужуражыышкын боттарыныҢ партияларыныҢ болгаш күрүнелериниҢ аразында харылзаалар-ларынаҢ болгаш делегей политиказынаҢ бүгү айтырыгларын дугайты үзел-бодалдарынаҢ бүрүн чаҢгыс эптиин база дагын бадытнаан деп онзалап демдеглээн.

ЧКП ТК-ныҢ органы «Руде право» солун совет-чехословак кады ажылдажылганы ханыладырынаҢ, ийи талалыг үндезинге-даа, Экономиктиг Дузалажылга ЧөвүлелиниҢ кежигүннери чурттарныҢ кады ажылдажылгазынаҢ үр хуусаалыг улуг программаларынаҢ шугуму-биле-даа будурулгени кооперастаарын болгаш специализастаарын калбартырынаҢ аажок улуг ужур-дузалыын айытканы. БистиҢ партияларывыстыҢ болгаш чурттарывыстыҢ аразында харылзаалар бистен улустарывыстыҢ болгаш бүгү социалистиг дем каттыштырылгазынаҢ эрге-ажыктарынга таарыштыр бүгү угланышкыннарда быжыгып үргүлчүлевишаан деп, ол солун бижээн.

Братислава «ПравдазынаҢ» демдеглээнин өзугаар алырга, эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак олар стратегиг шавар халдаашынныҢ боо-чепсектерин ныызгаарлаар дугайында Венага ат салдынган керээ чепсегленнишкинни дүжүрериниҢ болгаш делегей дайынныҢ айыылын кошкадырынаҢ талазынга улам боттуг базымнарга аргаларны ажыдып турар деп нинти бодалды илергейлээн. Күрүнелер аразынга бүзүрежилгени калбартырын база политика талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырлыышкынын шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары-биле холбаштырарын акыдуҢма о-е-даа чурттар-биле кады чедип алыр деп боттарыныҢ шиитпирлиг чоруун Совет Эвилели биле Чехословакия бадытнаанын ук солун онзалап демдеглээн.

Крымга чүректиҢ ханызындан ужуражыышкын совет-чехословак кады ажылдажылга чедиишкинниг хагжүп болгаш ийи чурттуҢ улустарынга ажыктыг кылдыр калбарын орарын кергүсмен деп, «Лидова демократие» солун бижээн.

ОкеанныҢ байлаан — кижи төрелгетениҢ чаагай чоруунга

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ККОнуҢ Далай эргезиниҢ талазыбиле үшкү конференциязынында ажыттынган сески сессиязынаҢ ажылында 150 чыгам күрүнениҢ төлөлекчилери киржип турар. Оон хүн чурумунда—Делегей океаныныҢ курлавырларын болгаш делгемнерин ажыглаарынаҢ чугула айтырыглары. Ол айтырыглар херек кырында бүгү күрүнелериниҢ эрге-ажыктарынга хамааржыр, чүл дилеп планетаныҢ аажок хөй болгаш амдыызында эвээш ажыглаттынган минералдыг байлактарлыг кырынын үштүн ийи кезииниҢ дугайында чугаа чоруп турар.

КонференцияныҢ моон мурнундагы сессиязынга улуг ажыл кылдынган. Далайлап суднолар чоруурунуҢ, балыктаашкынныҢ эрге-ажыктарын хандырары, океанны өөренири база ажыглаары-биле холбаалыг дыка хөй чугула айтырыгларны шиитпирлээр аргалыг болган. Делегей өөштериниҢ чурумунуҢ, 200 миля экономиктиг зоналарны тургузарынаҢ, 12 далай милязы чедир девискээр сугларныҢ калбак хемчээлин доктаадырынаҢ, далай кавызын бокталдырар чорук-биле демиселдиҢ дугайында талаларга таарышкан үүлдерни ажылдап кылган.

Конференция киржикчилериниҢ хөй нуруузунуҢ деткээни ол үүлдер Далай эргезиниҢ талазы-биле бүгү-нинти конвенцияныҢ чарылбас үүлү болу бээр. Оон чаарты көрүнгөн төлевиделин амгы сессияга көөр.

Никель, кобальт, марганец-биле болгаш ажыктыг өске-даа казымалдар-биле байлак терең суглуг конкрецияларны шиитпирлээдип алырынаҢ чурумунуҢ ам-даа лүгүжүп алдынмаан кезектерин чугаалажырындан сессия ажылын эгелээр.

Далай дувунуҢ талазы-биле делегей органын тургузарынаҢ дугайында айтырыгны база көөр.

Диптер чоогунда далайларныҢ сыык черлериниҢ даштыы кызыгаарын тодарадырынаҢ айтырыы конференцияда чидин-биле турун турар. Ында аажок хөй казымал байлактар, ылангыя нефть биле газ мөөнеттинген. Ол кызыгаардан дашкаар далай дувунуҢ делгем делегей району чыдар, конвенцияныҢ төлевиделинде ону кижи төрелгетениҢ ниити байлаа кылдыр чарлап турар. Эриктер кавыларыныҢ күрүнелериниҢ боттарыныҢ курлавырларына бүрүн бот-эргези сыык черлериниҢ кызыгаарларын канчаар тодаратканындан хамааржыр. Совет делегацияныҢ идепкейлиг киржилгези-биле талаларга таарышкан формулаларны ажылдап кылган. Ол нарын айтырыгны бүгү күрүнелериниҢ эрге-ажыктарын барымдаалап шиитпирлээр аргалыг болган. Делегей өөштериниҢ чурумунуҢ, 200 миля экономиктиг зоналарны тургузарынаҢ, 12 далай милязы чедир девискээр сугларныҢ калбак хемчээлин доктаадырынаҢ, далай кавызын бокталдырар чорук-биле демиселдиҢ дугайында талаларга таарышкан үүлдерни ажылдап кылган.

Конференция киржикчилериниҢ хөй нуруузунуҢ деткээни ол үүлдер Далай эргезиниҢ талазы-биле бүгү-нинти конвенцияныҢ чарылбас үүлү болу бээр. Оон чаарты көрүнгөн төлевиделин амгы сессиягa көөр.

Никель, кобальт, марганец-биле болгаш ажыктыг өске-даа казымалдар-биле байлак терең суглуг конкрецияларны шиитпирлээдип алырынаҢ чурумунуҢ ам-даа лүгүжүп алдынмаан кезектерин чугаалажырындан сессия ажылын эгелээр.

Далай дувунуҢ талазы-биле делегей органын тургузарынаҢ мулалар-биле шаҢнаан.

«Интеркосмос» программазынга ПУР-нуҢ киржилгези, улусчу ПольшаныҢ хамаатызы М. ГермашевскийниҢ космоска ужудуушкуну—Советтер чурту-биле акыдуҢма кады ажылдажылга поляктарга үүү болуп турарынаҢ эҢ эки херечизи-дир деп, Г. Яблоньский шаҢналдарны тыпсып тура онзалап демдеглээн.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАРЫ

Улусчу ПольшаныҢ дайын соолунде хөгжүлдеени сайгарып көөрде барымдаалап алыр чылы 1950 чыл апарган. 1946—1949 чылдарныҢ үеин болза чурттуҢ национал байлаанаҢ 38 хуузун чок кылган дайын үеинниҢ үрегдөөшкиннерин чок кылырынаҢ үеин болган.

1950 чылдан бөөр ПУР-нуҢ национал байлаа барык үш катап өскен. Чүүн-даа мурнунда эҢ-не дүргени-биле үлетпүр хөгжөөн. Ол үениҢ дургузында үлетпүр продукциязынаҢ бүдүрүлгези 19 катап өскен. ОоҢ туцнелинде Польша аграр-үлетпүрлүг чурт турганындан үлетпүр-аграрлыг чурт апарган. Ону национал орулганаҢ тургузуу база бадыткан турар: бир эвес 1950 чылда үлетпүр национал орулганаҢ түгле 26,9 хуузун берген болза, эрткен чылын ол 55 хуузун берген. ҮлетпүрнүҢ ниити продукциязынаҢ хемчээлиниҢ талазы-биле Польша делегейде 10-гу черин эөлеп түрар.

Одаар түүлдүҢ, чиг-эттиҢ болгаш материалдарныҢ кол хевирлерин бүдүрериҢе онза улуг деҢшилге чедип алдынган. Бир эвес 1950 чылда ПУР-га 9,4 миллиард киловатт-шак электроэнергияны ажылдап кылган болза, эрткен чылын ол 116 млрд. киловатт-шак болган, 19,3 миллион тонна каҢны эвилдирген (1950 чылда—2,5 миллион тонна турган), күүгүр кислотазын 3,3 миллион тоннаны бүдүрген (1950 чылда—0,3 миллион тонна турган), цементини 22 миллион тоннаны (1950 чылда—2,5 миллион тонна) бүдүргөн, 17 миллион тонна нефтини (1950 чылда 0,7 миллион тонна) болбаазырадыр кылган. ПольшаныҢ бүгү одаар түүл ажыл-агыйынаҢ даяныр турары хөмүрдашты казып тывары 156 хуу өскен болгаш бо чылын 200 миллион тонна четкен. Хүрек хөмүр-дашты чылда 1,6 миллион тоннаны казып тып турганындан ам 41 миллион тонна чедир бүдүрер апарган. Ажыктыг казып тывар байлактарлыг черлерни ажыткаанынаҢ соонда улуг капитал салыышкыннарынаҢ ачызында Польша честиҢ болгаш күүгүрүҢ улуг бүдүрүкчүү болу берген. Чес бүдүрүлгези 1950 чылда 11 муҢ тонна турганындан эрткен чылда 332 муҢ тоннага чедир өскен, а 1950 чылда мырыҢай бүдүрбейн турган күүгүрүҢ ам чылда-лаа 5,1 миллион тоннаны бүдүрүп турар апарган.

35 чылдыҢ улуг чедиишкиннерингe машина тургузуушкунунуҢ хөгжүлдези база хамааржыр. ОоҢ чамдык адырларын түгле дайын соонда тургускан. Чижек кылдыр эрткен чылда чагыкчыларга ниитизи-биле 742 муҢ тонна чүүк сөөртүр суднолар туткан судно тудар үлетпүрнү, чыл бүрүзүнде 8,6 миллиард алотая ортектиг металл чонар станоктарны бүдүрүп турар польша станок бүдүрүлгезин ап болур. Автомобиль бүдүрериҢе улуг чедиишкиннер чедип алдынган: эрткен чылын 325,7 муҢ чиҢ машиналары болгаш 13,5 муҢ автобустарны бүдүрүп үндүргөн. 1950 чылда бүдүрүлгениҢ ындыг адырлары онза дүргөн хөгжөөн. Чижээлээрге, эрткен чылын бүдүрүп үндүргөн электроннуг саналга машиналарынаҢ өртөө 1,6 миллиард алотая болган, а 1950 чылда ону бүдүрбейн турган.

ПольшаныҢ көдөө ажылагыйында улуг чаартылгалар база болган. Эрткен чылын чурттуҢ тараа шөлдеринге 515 муҢ тракторлар, 25 муҢ тараа ажаар комбайннар ажылдап турган. Кылымал чемишчидилгелерни бир гектарга онааштыр чажарын 1950 чылда 18 килограмм турганындан ам 190 килограмм чедир улгаттырган. Көдөө ажыл-агыйныҢ амгы үедеги методтарын нептереткени бир гектардан тараа дүжүдүн алырын барык ийи катап улгаттырар арганы берген. 100 гектар одардан сүттү 1950 чылда 35 муҢ литрни ап турганындан 86 муҢ литр чедир улгаттырган.

ПольшаныҢ экономиктиг хөгжүлдези чурттакчы чоннуҢ амыдырал деҢнелиниҢ чайгылыш чок өзүлдези-биле кады болган. 35 чыл дургузунда беш миллион хире квартираларны туткан. Амгы үеде ортумак польша өг-бүле 1950 чылда шуут-ла чок турган ийикпе, азы кончуг эвээш турган үр хуусаада эдилээр эдилеллерлиг апарган. 100 өг-бүле бүрүзүнге амгы үеде 87 телевизор, 87 соодукчулар онаажып турар апарган.

ЧырыдыышкынныҢ бедик деҢнелин онзалап демдеглээр үжүрлүг. Долу эвес ортумак школаларныҢ доозукчуларынаҢ барык 96 хуузу өөредилгезин уламчылап турар. Дээди өөредилге черлериндe 490 муҢ студентилер өөренип турар. Чурттакчы чоннуҢ ниити санынга хамаарыштыр алыр болза, ол делегейде эҢ-не бедик көргүзүүлерниҢ биредээ болур.

(Интерпресс—ПМА).

АМГЫ УЛУСЧУ ПОЛЬША

Варшава Никези болза тиилелгениҢ демдээ-дир. ПольшаныҢ найысылалыныҢ төвүнде Театр шөлүнде бо турасхаал гитлержи эжеленчилерге удур ВаршаваныҢ чурттанчыларынаҢ маадырлыг демиселин көргүзүп турар.

ЦАФ—СЭТА-ныҢ фотозу.

* * *

Ажылчы чонныҢ кадыкшылынаҢ дугайында сагыш салыышкын ПольшаныҢ каттышкан ажылчын партиязынаҢ социал-экономиктиг политиказынаҢ чарылбас өзөө болур. Ону амыдыралда чайгылыш чокка боттандырып турар. ЧурттуҢ картазында ниитизи-биле 200 муҢ кижини хары угда хүлээп ап болур 36 санаторий-курорт баазалары бар.

ЧУРУКТА: Бескидыда курорт. Шахтёрлар шөлүнүҢ маҢа боттарынаҢ өг-бүлелери-биле кады эрттирип турар.

ЦАФ—СЭТА-ныҢ фотозу.

Космонавтыларга шаҢналдар

ВАРШАВА. (СЭТА). Улусчу ПольшаныҢ 35 чылын холбаштыр совет космонавтылар В. В. Коваленок биле А. С. Иванченков ында аалдап чоруп турар. ПУР-нуҢ Күрүне чөвүлелиниҢ Даргазы Г. Яблоньский оларга «ГрюнвальдыныҢ крези» орденниҢ I чергезин тывыскан. ОрбитаныҢ «Союз-29»— «Салют-6» комплекизинге үр үргүлчүлелдиг ужудуушкунну чедиишкинниг күүсеткени дээш оларны ук хавыязлар-биле шаҢнаан.

«Интеркосмос» программазынга ПУР-нуҢ киржилгези, улусчу ПольшаныҢ хамаатызы М. ГермашевскийниҢ космоска ужудуушкуну—Советтер чурту-биле акыдуҢма кады ажылдажылга поляктарга үүү болуп турарынаҢ эҢ эки херечизи-дир деп, Г. Яблоньский шаҢналдарны тыпсып тура онзалап демдеглээн.

ССРЭ-БИЛЕ БЫЖЫГ БОЛГАШ БУЗУЛБАС ЭВИЛЕЛДЕ

ВАРШАВА. (СЭТА). Фашизмге удур демиселге амы-тынындан чарылган кижилерни бөгүн ханы хүндүткел-биле сактып турар бис, Совет АрмияныҢ болгаш ПольшаныҢ улусчу шериниҢ дайынчыларынаҢ маадырлыг чоруунуҢ мурнунга мөгейип турар бис, 35 чыл мурнунда оларны ЛюблиниҢ чурттакчылары өөрүшкүнүҢ, кожак чаштары болгаш чечектер-биле уткаанар деп, ПольшаныҢ Люблин хоорайынаҢ ажылчы чоннарынаҢ болгаш Люблин воеводствозунуҢ улусчу ПольшаныҢ 35 чылынга турасхааткан митингизинге ПольшаныҢ Каттышкан ажылчын партиязынаҢ ТК-ныҢ Бирги секретары Э. Герек медеглээн.

ЧоннуҢ күжениишкиннериниҢ, социализмниҢ ачызында харын Польша дүрген хөгжүлдениҢ оруунга туруп алган деп, Э. Герек онзалап демдеглээн. Бүгү адырларга—экономикага, эртемге, техникага, чоннуҢ амыдыралыныҢ материалдыг, социал болгаш культура байдалдарынга чаа-чаа бедиктерни чедип алган бис.

Бүгү улусчу сорулгаларны, планнарны, күзээшкиннерни боттандырар диле, социализмни быжыглаар, чоннуҢ чаҢгыс эвин быжыглаар, чурттуҢ салым-чолу дээш хамааты харыысалга өзүзунга кижизидер—кара чаҢгыс орук бар дээрзин төөгүлүг дуржулга хереченлеп турар. ПартианыҢ өөлчеглиг сески сессиязынга уткуштур барбышаан, харын ону удуртулга болдуруп турар бис.

Келир үеже бөгүн бүзүрелдиг көрүп болур бис. Делегейде бистиҢ байдалывыстын, бистиҢ айыыл чок турар чоруувустуҢ үндезини болза, ангыныҢ болгаш национал-ныҢ ССРЭ-биле эвилели-дир. Ол эвилел чоннуҢ төөгүлүг дуржулгазынаҢ, ажылчын ажыгынаҢ эҢ эки чаҢчылдарынаҢ, гитлеризмге удур дем каткан демиселдиҢ үндезининге тургустунган, тулчуушкуннар шөлдеринге каҢналган, дайын соондагы чылларда шылгалдаларны эрткен, бүгү талалыг кады ажылдажылгага калбарын болгаш быжыгып келген.

ПольшаныҢ болгаш Совет ЭвилелиниҢ акы-дуҢмалыышкы эвилели бистин күрүневистиҢ эрге-ажыктарынга таарышкан, ооҢ даштыкы политиказынаҢ үндезини болуп, ол эвилел коляктарныҢ чүректериндeн болгаш бодалдарындан арылбас. Ол быжыг болгаш бузулбас эвилел деп, ПКП ТК-ныҢ Бирги секретары медеглээн.

Чепсегленнишкинни дүжүрер талазы-биле күжениишкиннерни база ылаҢгыя стратегиг шавар халдаашкынныҢ боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ССРЭ-ниҢ болгаш АКШ-тыҢ аразында керээни шиитпирлиг болгаш идепкейлиг деткип турар бис. Ол керээни дүрген-не күштүг болдуруп бадыларын манап, Венага дээди деҢнелге ужуражыышкынныҢ чедиишкиниг түүнеллери дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга улам ыҢайгы деткимчеже, боо-чепсекти эҢдере будурериҢ кызыгаарлаарынче, Европага болгаш бүгү делегейге ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдериҢче орукту ажыдар дээрзинге идеп турар бис деп, ол чугаалаан.

Ол-ла хүн Э. Герек ажылчын шимчээшкининиҢ коску ажылдакчызы, улусчу ПольшаныҢ баштайгы президентизи Б. Берутка турасхаалды ажыдарынаҢ өзүлдүнге киришкен.

Удурланыышкын чыскаалы

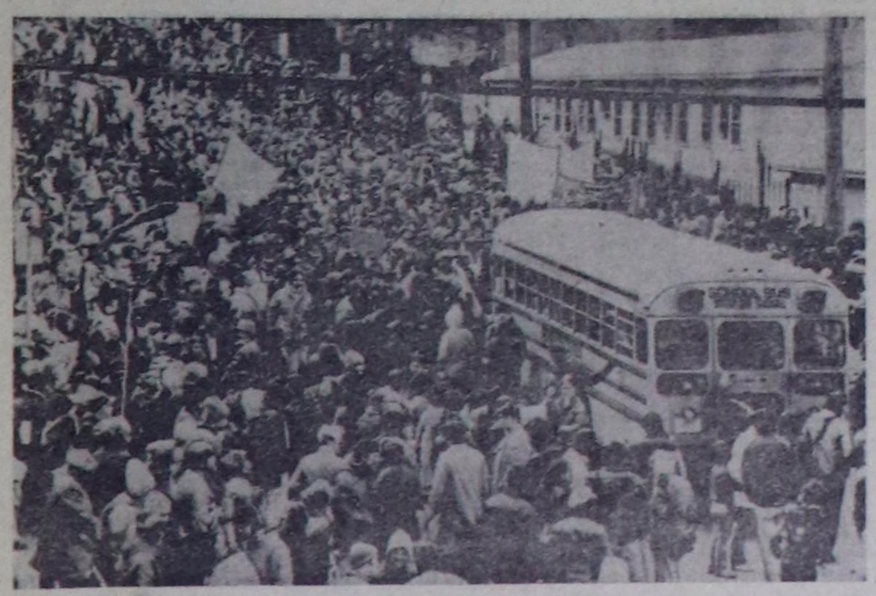

АКШ. Боо-чепсекти эҢдере будурериҢ ПентагонунуҢ улгаттырын турарынга удурланган күштүг чыскаал Гротон хоорайга (Коннектикут штатта) болган. ЧыскаалдыҢ 3 муҢ ажыг киржикчилери «Электрик-чоук» компаниянаҢ заводунуҢ болгаш судно тудар черинин бажыңынаҢ чоогунга чыглып келгеннер. Ынчан аҢаа «Трай дент» дээш суг-адаанга чоруур 30 атомнуг хемелериниҢ баштайгызы сугже киреринин өзүлүлы боон турган.

ЧУРУКТА: удурланыышкын чыскаалы. ОоҢ киржикчилери шериг чарыгдалдарын кызырарын болгаш социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээриниге немелде акша-хөрөнгинин үндүрерин негээннер.

АП, ЮПИ—СЭТА-ныҢ фотозу.

АфриканыҢ чаҢгыс эп организациязынаҢ ассамблеязында

МОНРОВИЯ. (СЭТА). Хамаарышпас Африканаын күрүнелериниҢ болгаш чазактарынаҢ Африка чаҢгыс эп организациязынаҢ АссамблеязынаҢ ажылында киржип турар баштыңнары ниити политиктиг чугаалажылгаже кирипкен. Африка диптин Мурнуу чүгүнде расисчи-колониалдыг езучурумнарны чок кылыр дээш демиселди анализтээринче ол чугаалажылга үеинде кол кичээнгейни салган. Африканаын девискээрин шериг-политиктиг эжелеп алыышкынынаҢ чери кылдыр ажыглаарын кызыдып турар империализмниҢ агрессчи чоруунун улам өзүп турарын барымдаалаан, хостуг Африканаын күжениишкиннерин каттыштырарынаҢ эргежок чугулазынаҢ дугайында бодал бүгү чугаалардан илергейлеттинген. Моон-биле холбаштыр күрүнелериҢ баштыңнары НамибиянаҢ болгаш РодезияныҢ патриотчу күштеринге дээштиг дузаны чедирер талазы-биле соҢгаарладып болбас практиктиг хемчеглерни алырынаҢ эргежок чугулазын айытканнар.

Родезияда Смит— МузореваныҢ бөлүүн ЭфиопиянаҢ даштыкы херектер министри Фелеке Гедле-Гиоргис бурыу шапкан. Солеберинде дүрүм чок өзу-чурумга хамаарыштыр хемчеглерни күш чок болдурарынче угланган кандыг-даа базымнар бүгү хамаарышпас Африкага удур агрессия-биле бир дөмей болур деп, ол чугаалаан.

ЗимбабвениҢ болгаш НамибиянаҢ улустарынаҢ национал-хосталгалыг демиселин Ливия ДжамахириязынаҢ шиитпирлиг деткип турарынаҢ дугайын ол чурттуҢ даштыкы политиктиг ведомствозунуҢ удуртукчузу Али Абдель Салам ат-Трейки медеглээн. Хосталга дээш беш муҢ демиселчилер Ливияда белеткел эртип турарын ол дыҢнаткан.

РасистерниҢ болгаш чалчаларныҢ өмээржикчилери — барыын талакы күрүнелерни Африка чаҢгыс эп организациязынаҢ индиринден кадыгдошкун буруу шаан турган.

Чоокку Чөөн чүкте нарын болгаш айыылдыг байдал дугайты ханы сагышсырал сессияга чугаалаттынган. Эжелеттирген бүгү-ле араб девискээрлерден израиль агрессорларны үндүрериҢ көрүп, ПалестинаныҢ араб улузунуҢ бодунуҢ кара чаҢгыс дүрүм өзүгаар төлөлекчизи — Палестинаны хостаарынаҢ организациязынаҢ удуртулгазы-биле бодунуҢ күрүнезин тургузуп алырын магадылаан БНО-нуҢ резолюцияларынга үндезилээш харын Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбынны чедип ап болур деп, эфиопи делегациянаҢ баштыңы медеглээн.

МАНАГУАДА

САН-ХОСЕ. (СЭТА). НикарагуанаҢ Национал чаартылгазынаҢ демократтыг түр чаа июль 20-де бүрүн сосы-биле Манагуада чедип келген. «Лас-Мерседес» аэропорттан хоорайныҢ ортузунга чедир бүгү орукту дуртаар муҢ-муҢ чурттакчылар чаа чазакты уткаан. Чазак кежигүннери-биле кады найысылалга дыка хөй латинамерик чурттарныҢ дипломаттыг төлөлекчилери, оларныҢ аразында ПанаманаҢ болгаш Доминикан РеспубликанаҢ даштыкы херектер министрлери, Коста-РиканаҢ чазак делегациязы чедип келген.

Диктатурага удур демиселжип турган янзы-бүрү күштериҢ 20 төлөлекчизи түр чазакта киргеи.

Даштыкы херектер министри Мигель Д. Эското, иштики херектерниҢ —Томас Борхе, камгалалдыы—Бернардино Ларнос олар болган.

Беш кижи составтыг удуртукчу чөвүлел чазактыҢ ажыл-чорудулгазын аайлап башкарар, олар кымнарыл—1978 чылда СомосаныҢ агентилериҢе олурткен, оппозицияныҢ көскү ажылдакчызы Педро Хоакина ЧаморронуҢ кадайы — Виолетта Баррнос, «12-ниҢ бөлүүнден» Серхио Рамирес, Калбак оппозициг фронтудан Альфонсо Робело, «чаҢгыс аай чон» дээр шимчээшкиннен Мойсес Хассан болгаш Национал хосталганыҢ Сандино аттыг фронтузундан Даниэль Ортега Сааведра олар-дыр.

ДиктатураныҢ күрүне аппарадын, национал гвардиязы, СомосаныҢ либералдыг национал партиязын конгрессти база суд системазын чаа эрге-чагыргалар доп-дораан дүжүрериҢе киритпер деп, демократтыг түр чазактыҢ төлөлекчизи медеглээн. Ол-ла бүгү дерзин албан черлери Никарагуага кажан-даа катап тывылбазын дээш оларны дүрген-не чок кылыр бис деп, ол онзалап демдеглээн.

Национал хосталганыҢ Сандино аттыг фронтузунуҢ радиостанциязы боттарынаҢ революциязын камгалаарынче, корум-чурумну тударынче болгаш чаа эрге-чагыргаларны айтыышкыннарын күүсеринче никарагуаннарны кыйгырган. ЧоннуҢ дайынны халдаашкын кылдырыны-та харын түгле чылдан манап турар деп, «Сандино радио» демдеглээн.

Манагуадан дыҢнадыглар өзугаар алырга, НикарагуанаҢ найысылалы коргунчут кылдыр үрелген. Хоорайны, ылаҢгыя ооҢ ажылчын кварталдарын диктатураныҢ ужар чүүлү шуут үрегдээн. МуҢмуҢ чурттакчылар чурттаар орын-суур чок артган.

Уругларболгаш чай

ТӨӨГҮЛҮГ ЧЕРЛЕР-БИЛЕ

Кым хейну көргенил, ол хейну билир дээривис-ле шын. Өөредилге-биле практиканы нынчангаш холбаштырып турар бис.

Суг-Аксы ортумак школазының 7 «а», 7 «б», 9 «а» класстарының өөренікчилери автобус-биле Шушенскоени көрүп, ол аразының бойдус чурумалы, тураскаалдыг черлери, музейлери-биле танышканнар. Пролетариаттың улуг башкызы, Совет күрүнеңиң болгаш Коммунистиг партияның үнгезилекчизи В. И. Ленинниң Сибирь шөлүлгезиниң үеэнде чурттап турганы Шушь хемде суур, ам чүс-чүс кижилерниң хүн бүрүде шуужүп турары төөгүлүг улуг хөрай болу бергени солун болбас арга чок.

Школаның тоску класстарының 20 активчи өөренікчилери турисчи путёвка-биле бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы Москваже экскурсиялап, төөгүлүг болгаш тураскаалдыг черлерин автобус, метро, теплоход-биле кезип танышкан, Москваның № 23 турбаазазындан «Эң эки корум-нурумнуг турисчи болуп» деп атка төлептиг боон чаныр келген.

Бистиң-биле кады Челябинскиден, Коми АССР-ден, Казак ССР-ниң Карагандадан, Чуваш АССР-ден өөренікчилер чурттап турдулар. Олар бистиң-биле кады ойнап, оюн маргылдаалар эрттирип, адрестер-даа солчуп турдулар.

Москва бо хүннерде хүнүнде 2 миллион аян-чорукчуларны хүлээп ап турар деп, удуртукчу биске тайылбыраады. Ооң чаңгыс чижээнге В. И. Ленинниң Мавзолейин эртеден кежээге чедир хүннүп-не үзүк чок ийи каът чыскаал-биле көрүп эртип турарын көргеш-ле, бүүрей бээр-дир. Москвада делегейниң кайы-даа, кандыг-даа чуртталарындан келген аалчылар хөй. Ынчангаш, Москваны — делегейниң улустарының кичээнгейиниң төвү дээрил-ле шын-дыр деп билдивис.

Москва бо хүннерде чаа-чаа тудутларны тудуп, чаартып, Олимпиада-80-ниң аалчыларын хүлээп алырынга белеткел ажылдарын кылып турарын Лужникиден, Ленин аттыг төп стадиондан магадап көрдүвүс.

Бо чораан өөренікчилер демир-орук шугумунуң ийи талазында ногаан кудумчу кылдыр тарып олурткан бир дөмей хадыларны, хадыңнарны магадап көрдүлер. Саян сыннары, Барыын Сибирьниң чаныгаажы, Урал даглары, Абакан, Новосибирск, Омск, Свердловск, Москва деп чүгле адын билир, картадан айтып билир чораан черлерин каракбиле көрүп магаданнар. Оларга бир солун үүл— В. И. Ленинниң Мавзолейи, улуг баштыңчының мага-будун көөрү — уругларның колла күзели ол турган. Метрополитен дугайын дыңнап чораан болза, бо хүннерде аңаа олуруп, хүн бүрүнүң экскурсиязыныңе чорун турганы болур. 1812 чылда Бородино тулчуушкунунуң дугайында панораманы көргеш, шупту өөренікчилер «кайтамчык-ла чараш-ымыгаң-дыр» деп чугаалажып турдулар.

О. ЧАН-ООЛ,
удуртукчу башкы.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Школачыларның чайгы дыштанылтазы солун түүлдер-биле албек, ылаңгыя оларның бүдүрүлге бригадаларынга ажылдап эрттирген үеэн уттундурбас. Чүге дизе олар аңаа кедээ ажыл-агыйның үндезиннерин өөренип, келир үеде тускай мергежил шилип алырынга ажыктыг практиктиг ажылдарны кылып өөренирлер. Ол чүгле оларга эвес, а ажыл-агыйларның ижинге улуг деткимче, дуза боон артар. Ынчангаш школачыларның бүдүрүлге бригадалары төрээн совхозунуң азы школазының ады дээш улуг чоргаарал-биле ажылдаарлар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта школачыларның «Челээш» бүдүрүлге бригадазында 17 өөренікчи ажылдап турар. Олар 45 гектар черни суттарын, бок үнүштерни аштап, ногаа культураларынга чогуур өзүлдени берип турарлар. Июнь айда болуп эткен школачыларның бүдүрүлге бригадаларының кедээ ажылагый талазы-биле республика конкурузунга «Челээш» бүдүрүлге бригадазы бирги черни чедип алган. Аңаа тиилекчи болган өөренікчилер бо хүннерде Ставропольда болуп эртип турар конкурста киржип турарлар. Межегей школазының тоску классчызы Галя Никифорова ол конкурста инек саар талазы-биле киржип турар. Республика конкурузунуң хой ажылынга тиилекчи болган Оля Галкина ам Запорожьеге болур бүгү-эвилел конкурузунга киржири-биле белеткенип эгелей берген.

«Челээш» бүдүрүлге бригадазында (удуртукчу башкызы М. Лопсан) ажылынга кызымак өөренікчилер эвээш эвес. Оларга 7«б» класстан Таня Оюн хамааржыр. Ол ышкаш 9 класстың өөренікчизи Амилат Монгушка удурткан 11 кижи составтыг суттатчылар бригадазы бада эки ажылдыг. 45 гектар ногаа төлүнден 5 гектар черниң ногаазын өөренікчилер күрүнеге садар хүлээлгелиг, а ооң төлевири оларның төрээн школазының агар санынга кирер.

Бүдүрүлге бригадазының кежигүннериниң кадыкшылын эмчилер доктаамал хынап турар. «Челээш» бүдүрүлге бригадазы культура-массалыг ажылдарны, спортчу маргылдаалары эрттирип, дыштанылганы эки организастан турарлар. Ол ажылдарны эрттиреринге башкыларың дузазы улуг. «Ногаа дүжүү бо чылын эки болур» деп совхозтуң специалистери чугаалап турарлар. «Бо дүжүттү ажаажырынга бистиң «Челээш» бүдүрүлге бригадавис үлүг-хуузун киирер» — деп, бригаданың удуртукчузу Максим Очур-Бадыевич Лопсан чоргаарал-биле чугаалаар.

Б. КЕНЕШ.

ОЛИМПИАДА-80-НИҢ ПЛАКАТТАРЫ

— Мурнуку чылдарда аңаа дөмейлежир чүве чок олимпий плакадынга бистиң конкурстарывыс бүгү делегейге калбак чүүлдүгүнүүшкүниң алганы биске өөрүнчүг-дүр— деп, «Олимпиада-80 плакаттың» конкурузунуң жюри даргазы Анатолий Шумак «Олимпиада-80-ниң» оргкомитединге чурукчуларның чарыжының түүнелдерин үндүрерингe тураскаатчан парлалга конференциязынга чугаалаан.—Бистиң адрезивиске делегейниң 45 чурттарындан бот-тывынгыр болгаш профессионал чурукчуларның база графиктерниң 5 муң хире ажылдары келген.

Конкурсту 1978 чылдың июльда аңаа киржирин күүзүн бүгү кижилерге ажылдар. Аңаа улуг сонуургалдыын көргүскен делегейниң чурукчулары ам болур Олимпиадага, ооң найысылалы Москвага боттарының улам өзүп орар кичээнгейин илереткеннер. Плакатчы чурукчулар боттарының ажылдарынга ам болур Москва Олимпиадазын тайбыңның байырлалы, улустар аразынга найыралды быжыглаарының бир дээштиг аргазы, спортчу интернационалчы харылзааларны калбартырының чепсээ кылдыр көргүзүп турарлар.

«Спорт — тайбыңның элчини» — бир плакатта ындыг состерни бижээн. Бүгү диптерден чоруткулаан плакаттарда кижилерниң чепсегленишкинни дүжүреринче, ядролуг чепсекти нептерединге улур демиселче изиг чүткүлдүүн илередип турар. Конкурстуң бир опзагай талазы аңаа талантылыг аныяк чурукчуларның эвээш эвес киржип турары болур. Оларның иштинде Азия болгаш Африканың аныяк күрүкелериниң төлээлекчилери база бар деп, «Олимпиада-80-ниң» оргкомитединиң даргазының бирги оралакчызы Владимир Попов парлалга конференциязынга чүве чугаалааш демдеглээн.

«Олимпиада-80-ниң плакаттары» конкурстуң тиилекчилерни хөй төлээлекчилерлиг жюри тодараткан. Ооң составында сураглыг совет спортчулар, хөй-нинти ажылдакчылары, эдээн хөй чурттарның ном үндүрер черлер ажылдакчылары, чурумалдыг уран түүлдүң болгаш графиканың совет болгаш даштыкы мастерлери кирген. Оларның иштинде Херлуф Бидструп (Дания), Димитр Димитров (Болгария), Хигэо Фукуда (Япония) болгаш өскелер-даа бар.

Жюри коллегиалдыг ажылдаан. Бүгү маргылдааларга ооң кежигүннериниң саналгаларын барымдаалаан. Баштайгы үе-чадазында плакат шаңналдыг чер дээш демиселди уламчылазын дээш чүгле чангыс бадылаашкын четчир турган.

Конкурстуң түүнелинде 39 плакаттарга: оларның үжүнге бирги, алдызынга ийиги, онуңга үшкү, а ол ышкаш үзүрбизинге мактал шаңналдарны тывыскан. Бирги шаңналдарны москвачылар М. Мануиловка болгаш Н. Поповка «Олимпийжи оюннар... кижи төрелгетениң тайбың болгаш дешилгеже чайлаттынмас чүткүлүн илергейлеп турар. Л. И. Брежнев» деп плакат дээш; ленинградчы А. Кармацкийге «XXII Олимпиада оюннары». Москва. 1980» деп ажылы дээш база япон чурукчулар Х. Кавадау, С. Мацумото, Х. Исиносава оларның конкурсче чоруткан «1980. Москва Олимпиадазы» деп ажылы дээш тывыскан.

Ооң аңгыда 60 хире плакаттар уруглар болгаш аныяктар темаларын эки көргүскени, Москва дугайында эки плакаттарны чурааны дээш тускай шаңналдарны алган; 40 чурукчу-авторлар «Плакат» деп парлалга черинің тускай шаңналдарын алган.

— Делегей конкурстарының жюризинге чаңгыс эвес удаа киржип келген мен, ынчалза-даа чурукчу-плакатистерниң бо хире хөй төлээлекчилерлиг шуулганын бирле дугаар көрүп турарым бо —деп, парлалганың чаа түүлдер агентилелиниң корреспондентизинге Херлуф Бидструп чугаалаан. Олимпиада-80-ниң плакаттары улам ковудезин!

В. ИЛЬИНСКИЙ.

В. КАРА-САЛДЫҢ «Тываның делгемнеринде» деп фотоэтюду.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

КЫЗЫЛДЫҢ УРАН ЧҮҮЛ УЧИЛИЩЕЗИ 1979—1980 өөредилге чылында немелде сургуулдарны хүлээп алырын чарлап тур. Училищеде дараазында салбырлар бар:

1. **Нинти ыр болгаш дирижёр.**
2. **Улустуң хөгжүм херекселдери** (баян, домра, аккордеон, балалайка, дошпулуур, чанзы, чадаган, игил).
3. **Үрер хөгжүм херекселдери** (труба, тромбон, кларнет, гобой, флейта, труба, волторна).
4. **Фортепиано.**
5. **Хылдыг хөгжүм херекселдери** (скрипка, контробас).
6. **Ыраажы.**
7. **Теоретик-композитор.**
8. **Клуб салбыры** (тускай мергежили: нинти ыр болгаш дирижёр.улустуң хөгжүм херекселдери, клубка эртер хемчеглериниң режиссуразы, хореография).
9. **Библиотека.**

Училищеге 30 хар чедир назылыг кижилерни хүлээп алыр. Нинти ырының болгаш дирижер, ыраажы салбырынга 18 хар четкеннерни хүлээп алыр. Училищеже кирерлерниң дыңнаарын ритм, үн эндевезин болгаш сагынгырын хынаар.

Клуб салбырының клубка эртер хемчеглериниң режиссура болгаш библиотека салбырларынга ортумак эртемниг кижилерни хүлээп алыр.

Училищениң директорунуң адынга дараазында документилерни чорудар: ортумак эртем дугайында аттестат, сес класс доосканының херечилели, № 286 эмчи шынзылгазы, күш-ажыл дептериниң үндүр бижидилге, 3х4 хемчээлдиг 4 фото-чурук. Училищеге келгеннер паспорт, төрүттүгениниң дугайында херечилел болгаш шериг биледин көргүзер.

Сес класс доосканнар киреринің дараазында экзаменнерин дужаар: шилип алган мергежилинге, орус дыл (диктант), орус дылга болгаш литературага (аас-биле).

Ортумак школа доосканнар шилип алган мергежилинге, орус дыл болгаш литературага (сочинение), ССРЭ төөгүзү (аас-биле).

Ортумак өөредилге черлеринче киреррлер киреринің экзаменнерин 1979 чылдың августуң 20-ден эгелеп дужаар.

Өөредилге бо чылдың сентябрь 1-ден эгелээр. Стипендиянны нинти дүрүм ёзугаар төлээр. Тыва национальдыг хамаатыларны (ажылчыннарның болгаш колхозчуларның уругларын) күрүнеңиң долу хандырылгазынга хүлээп алыр (ог-бүленің материалдыг байдалының дугайында шынзылганы көргүскенде). Училищениң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 2 дугаар бажың, телефоннар 2-25-79, 2-29-26.

Теле-видение

ИЮЛЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — «ССРЭ-ниң улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглелери. 11.00 — «Будильник». 11.30 — «Совет Эвилелинге бараан боон тур мен» 12.30 — «Делегейниң уругларының чылынга. «Даглар уругларының», Документалдыг фильм. 13.00 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозуунуң орус ырының Үлегерлиг нинти ырызының концерти. 13.30 — ССРЭ-ниң улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 14.00 — Кедээге дамчыдылга. 15.00 — «Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 15.30 — «Театр шинзи». О. Заградник — «Ырлап турар шакка соло». Фильм-шин. 17.30 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 18.30 — «Бөгүн — Садыг ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң садыг министри А. И. Струевтиң чугаазы. 18.45— «Силерниң чагааларыңар-биле». Музыкалыг программа. 19.30 — «Делегей байдалы». 20.15 — Польша улустуң национал байырлалы — Польшаның катап тургустунуушкуи хүнүнге тураскаатканы Польша Улус Республиканың телевидениезинің программазы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — ССРЭ-ниң улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 23.05 — 00.55 — ССРЭ-ниң улустуң танцызының Күрүнеңиң үлегерлиг ансамблиниң концерти. Төңгенде — медээлер.

1979 ЧЫЛДЫҢ ИЮЛЬ 23-ТЕН 29-КА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Понедельник

ИЮЛЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40—«ССРЭ улустарының 7-ги Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05 — Мультфильмвер программазы: «Анаиси эзремчик болгаш хуулгаазын шывык», «Удавтың кырган-авазы. 11.35 — Уругларга фильм. «Тимур болгаш ооң командазы». Уранчечен телефильм. 1-ги сериязы. 12.40—«Муңгараан хөрээ чок». Фильм-концерт. 13.20—Медээлер. 13.25—16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20—«Олимпиада-80-ниң хоорайлары». «Минск дугайында ыр». Документалдыг телефильм. 16.40—А. Лядов. Оркестрге орус улустуң сес ырлары. 17.00—«Бистиң садывис». 17.30 —«Улустуң аилгалары». 17.45 — Н. В. Гоголь. «Шинель».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Отчуган. Дамчыдылга. 19.00 — Телемедээлер. 19.10— «Техниктиг информацияның дыңнадыы». Дамчыдылга. 19.25 — «Пассажирлер сөөртүр бүдүрүлгелерде чолаачыларның ажылының бригада методтары». Документалдыг фильм. 19.35 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.50—«Беш чыл. Дөртку чыл». «Мелпорация — кол орук». Дамчыдылгага Украинаның компартиязының Херсон обкомунуң бирги секретары И. А. Мозговой киржир. 20.35—«Телевидение экранында ең баштай». «Хей болган серемчилел». Ленинградтың операның болгаш балеттың күрүнеңиң үлегерлиг Биче театрының шинзи. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05—ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 23.30—00.45 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Образцованың концерти. Төңгенде —медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — «Узбек цирк». Фильм-концерт. 19.05 —«Бурунгаар, оолдар!»

КЫЗЫЛДАН

19.50 — Чарлаалдар. 19.55 — 21.35 — «Үшкү өөрүшкүлүг». Телешин. 1-ги сериязы.

Вторник

ИЮЛЬ 24-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05 — «Дунайның чалгыглары» деп уругларның нинти ырызының концерти. 11.30 — Уругларга фильм. «Тимур болгаш ооң командазы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 12.35 — «Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.35 — Медээлер. 13.40 —16.00 — Чапсар. 16.00 —Медээлер. 16.20 — «Кодээниң ажыл хүннери». Кинопрограмма «Ямпольчуларның амданныг шөлдери», «Суурда чурукчулар чурттап турар. 17.00 —«Москва комсомолунуң ажыл-херектери». 17.30—ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — «Хоойлу болгаш хүлээлге». Дамчыдылга. 19.00 — «Ийи новелла». Мультфильм. 19.10— «Хоглуг өг». Дамчыдылга. 19.55—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Кады — демниг өгбүле». Музыкалыг программа. 21.00 — «Ангола дугайында чечен чугаалар». Телеочерк. 21.30 — «Бөгүн болгаш хүн бүрүзүнде». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Никулин дугайында телефильм. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 23.30 — М. Глинканың фортепианога чоргаалдары. 00.00—00.55 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. Төңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — Агаарга удур намгалалдың Москва округунуң ыр болгаш танцы ансамблиниң оюн көргүзүү. 18.50—«Василий Шукшин. Чоргаалчы, актер, режиссер».

КЫЗЫЛДАН

20.15—Чарлаалдар. 20.20 — 22.00 — «Үшкү өөрүшкүлүг». Телешин. 2-ги сериязы.

Среда

ИЮЛЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05 — «Уругларга дириг амытаннар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 11.35 — Уругларга фильм. «Ногаан арыгның чажыды». Уран-чечен фильм. 12.55 — «Тоолга дөмей делегей». Музыкалыг телефильм. 13.25 — Медээлер. 13.30 — 16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Олимпиада-80-ниң хоорайлары». «Ленинград». Документалдыг телефильм. 16.40 — «Чоон үүктүң чеди миниатюралары». Фильм-концерт. 17.00 —«Харылаңар, горнистер!». 17.30 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга. 19.00 — Мультфильмнер программазы: «Кадарчы болгаш чараш даңгына дугайында тоол», «Чуурга», «Шилен болгаш дуруда». 19.30 — Телемедээлер. 19.40 — «Чир-Уивд». Телефильм. 19.55 —Телемедээлер. 20.10 —Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Кеэзеде хүн турар болзун!» Концерт. 20.55— И. Шток — «Кайгамчык комедия». ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Образцовтуң удуртулгазы-биле Күрүнеңиң ойнаарактарының Төп театрының фильм-шинзи. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.30 —00.55 — «Документалдыг экран». Дамчыдылганы шулүкчү Р. Рождественский чорудар. Төңгенде —медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30 — «Гуцулочка» ансамбльдиң концерти. 18.45 — «Маргылдаа клуву».

КЫЗЫЛДАН

20.15 — «Күш-ажылдың улуг армиязы». Документалдыг фильм. 21.10—21.25 — «Неапольдуң ырлары». Фильм-концерт.

Четверг

ИЮЛЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05 —«Сээң амыдыралында ном». С. Я. Маршак. 11.50 — «Парустар». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 12.55 — «Мастерниң ызыгууру». Документалдыг фильм. 13.45 — Медээлер. 13.50 — 16.00—Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — Документалдыг фильмнериниң программазы: «Силерниң бажыңыңарның чоогунуң рыцарьлары», «Олег Юртайкиниң «сөөлгү ролю».

КЫЗЫЛДАН

17.00 — «Орус чугаа». 17.30 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында.

КЫЗЫЛДАН

18.30 —Телемедээлер. 18.40 — «Экономия болгаш хумагалыг чорук—кижи бүрүзүнүң сагыш салымышкыны. Дамчыдылга. 19.05 —«Икар болгаш мерген угаанныглар. Улуг кижилерге мультфильм. 19.20 — «Сээң болгаш мээң бойдузум. Дамчыдылга 19.45 —Телемедээлер. 20.00 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.05— «Толик болгаш Тобик. Мультфильм. 20.15—«Бөгүн делегейде. 20.30—«Эртемниң чедишкиннери». Дамчыдылгага Ленинчи шаңналдың дауреады ССРЭ-ниң геология министри, техниктиг эртемнериң доктору, профессор Е. А. Козловский киржир. 21.00—«Олимпий хоорайларының эстафетазы». Москваның уран үүл мастерлериниң концерти. Күрүнеңиң Төп концерт залындан дамчыдылга. 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 23.30— «Поэзия». Ф. И. Тютчев.» 00.15 —00.35—«Арфаның хуулгаазын хылдары». Фильм-концерт. Төңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—«Аныяктарың чоргаалдыгазы». 19.05— «Кубаның национал байырлалы — Национал тура халыышкынның хүнүнге. «Куба чуруктар». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.05—21.45—«Ангел кудумчузу». Дж. Пристлиниң чоргаалы-биле телешин. 1-ги сериязы.

Пятница

ИЮЛЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05—«Сылдысчыгаш». Уругларга кинофильмалар. 11.50— «Парустар». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 12.55—«Фанфаралардың өткүт үннери». Фильм-концерт. 13.30 — Медээлер. 13.35—16.00—Чапсар. 16.00— Медээлер. 16.20— Социалистиг чурттарның документалдыг телефильмнериниң программазы: «ЭДЧ-де Венгрия», «Андазының баштайгы изи», «Болгарияның амыы үеде архитектуразы». 17.15—Казах ССР-ниң кедээнің бот-тывынгыр коллективтериниң концерти. 17.30— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында.

КЫЗЫЛДАН

18.30—«Тыва неделя». Информастыг программа. 18.45— «Чоргаалчы болгаш үе». Дамчыдылга. 19.15 — «Чаагайжыдылгага — хүн бүрүнүң сагыш салымышкыны». Дамчыдылга. 19.25— «Челээш». Дамчыдылга. 20.00 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.15— Бөгүн делегейде. 20.30— «Кижи. Чер. Октргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтызы В. И. Севастьянов чорудар. 21.15—«Бенефис». РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченковуң киржилгези-биле музыкалыг программа. 22.30— «Ye». Информастыг программа. 23.05— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 23.30— Медээлер. 23.35—ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 00.00—00.55— ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Штоколовтуң күүселдезинде орус улустуң ырлары болгаш романстары. Ленинградтан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30— «Москва болгаш москвачылар». 19.00—Ю. Чичков. «Хүнге чедир тараа сывы өзүп кор». Кантата. 19.30 —«Шыдыраа школазы». «Шылгарацгай шыдыраачылар». Пауль Керес. 20.00— «Уругларга шүлүктер».

20.15— Чарлаалдар. 20.20— 21.20—«Ангел кудумчузу». Телешин. 2-ги сериязы.

Суббота

ИЮЛЬ 28-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40 — ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.05—«Шевер холдар». 11.35—«Силерге, ада-иелер». 12.05—Москваның Күрүнеңиң нинти ыр училищезинің ооларының нинти ырызының концерти. 12.45— «Советтер болгаш амыдырал». 13.15— «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 13.45— «Музейлерде болгаш делегеле алдарында». «Күш-ажылга алдар». Магнитогорскиниң 50 чылынга тураскааткан Бүгү-эвилелдиң чурук делгелгези. 14.10— «Спортлото» тиражы. 14.25— «Кадыкшыл» программазының почтазы». Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 15.10 — Уругларга фильм. «Чай хей эрткен», Уран-чечен фильм. 16.30— Бөгүн делегейде». 16.45—«Силерниң дилээңер-биле ужуражышкыш». Телекөрүкчүлерниң чагааларына харылар. 17.30—ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 18.30—«Челээш». Улус чоргаалдыгазының телепрограммаларының 3-кү делегей фестивали. Румыния Социалистиг Республика. 18.55 — «Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар. 19.55—«9-ку студия». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. С. Зорин чорудар. 20.55—ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 21.55— «Керрининг мунгаранчыг салым-чолунуң дугайында чугаа». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Музыказы Р. Паулстыы. 22.30— «Ye». Информастыг программа. 23.00—01.10— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. Футбол. Төңгенде—медээлер.

Воскресенье

ИЮЛЬ 29-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа. 10.40— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазының хүн демдеглели. 11.00—«Будильник». 11.30— «Совет Эвилелинге бараан боон тур мен!» 12.30— Уругларың делегей чылынга. «Эң-не уттундурбас үүл дугайында». Документалдыг телефильм. 13.20— «Комаров». Мультфильм. 13.30— «Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 14.00— «Кодээге дамчыдылга». 15.00— «Театр шинзи». Б. Лавренев —«Буступ дүжүүшкүн». Ленинградтың шинзиниң М. Горький аттыг үлегерлиг Улуг театрының фильм-шинзи. 17.30— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 18.30— Бөгүн ССРЭ-ниң Шериг-Далай флодунуң хүнү. ССРЭ-ниң намгалал министриниң оралакчызы. ССРЭ-ниң Шериг-Далай флодунуң Кол командылакчызы Совет Эвилелиниң флот адмиралы Совет Эвилелиниң Маадыры С. Г. Горшковтуң чугаазы. 18.45—ССРЭ-ниң Шериг-Далай флодунуң хүнүнге тураскаатканы концерт. 19.30 —«Делегей байдалы». 20.15—И. Штраус. «Вальс». 20.25—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 21.25— Миниатюраларның телевидение театры. «13 сандайзар». 22.30—«Ye». Информастыг программа. 23.05— ССРЭ улустарының 7-ги чайгы Спартакиадазында. 00.00— 00.55—ССРЭ-ниң улустуң артизи С. Рихтер Л.-В. Бетховенниң сонталарын күүседир. Төңгенде— медээлер.

Кино

ИЮЛЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Демисел» 9.30, «Орай кат» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыныды» 9.40, «Ак флюгер» 11.10, 13.00, 15.00, «Бичин оолдуг квартираны хөлезилээшкинге бээр» 17.00, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Трубачевтуң отряды тулчуп тур» 10.00, «Капитан» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кызыл чечек-читеш» 9.30, 11.00, «Тайга хаанының төнчүзү» 13.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Эрги паровозтуң ужуралдары» 14.00, «Сценага хандыкшаан херазжен» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ИЮЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ярославна, Францияның кадын хааны» 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киночыныды» 9.50, «Бо хайгыылга болган» 11.20, 13.10, 15.00, «Орай кат» 16.50, 18.45, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичин оолдуг квартираны хөлезилээшкинге бээр» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тенекпей Иванушканың кайгамчык үүл дилеп чорааны» 15.00, «Капитан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцианың адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет туруузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизиниң 2-31-75, культура киллизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетүүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация киллизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун кезейи барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16305. Чагыт № 1878.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдениң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелериниң типографиязы № 1873. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—0086.